

ВИОЛЕТА МИТОВСКА ОЛИВЕРА ВЕЛИЧКОВСКА
ВЕСНА ГАВРИЛОВСКА-АВРАМОВСКА

ДРУШТВО

ЗА ПЕТИ РАЗРЕД
ДЕВЕТОГОДИШЊЕГ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА

На основу одлуке бр. 224617/1 од 19.08.2010 Националне комисије за уџбенике, стручно вредновање рукописа извршио је следећи стручни тим рецензенаата:

проф. д-р Владо Тимовски
проф. д-р Билјана Камчевска
м-р Гордана Плетварска-Трајчевска
м-р Скендер Асани
м-р Благица Станковска

Лектор:

д-р Веселинка Лаброска

Сарадници:

Билјана Кртолица
Анастасија Стојновска

Превод:

Билјана Спасовска

Стручна редакција: проф. д-р Ружица Манојловић

Лектор: м-р Стефанија Маџоска

Издавач:

Министарство просвете и науке Републике Северне Македоније

Штампа:

Полиестердеј ДООЕЛ, Скопље

Тираж: 8

Решењем Министра образовања и науке Републике Македоније бр. 19-6285/1 од 27.08.2010 године одобрава се употреба овог уџбеника

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
373.3.016:316.3(075.2)=163.41

МИТОВСКА, Виолета

Друштво за пети разред деветогодишњег основног образовања / Виолета
Митовска, Оливера Величковска, Весна Гавриловска-Аврамовска. - Скопје :
Министарство просвете и науке Републике Северне Македоније,
2020. - 106 стр. : илустр. ; 30 см

ISBN 978-608-226-802-6

1. Величковска, Оливера [автор] 2. Гавриловска-Аврамовска, Весна [автор]

COBISS.MK-ID 51525637

ДРАГИ УЧЕНИЧЕ

Колико познајеш твоју домовину као део света?

Овај уџбеник ће бити твој водич, који ће те упознати и надградити твоја знања о **Републици Македонији**, о њеним карактеристикама и обележјима, о њеној прошлости, о културном наслеђу, као и о **Европској Унији** и њеним институцијама. Упознаћеш њена основна људска права, права деце, али и права и одговорности грађана Републике Македоније. Упознаћеш **себе као личност и као део групе**. Сазнаћеш много ствари о свету и актуелним светским проблемима. Уџбеник и бројна истраживања, технике учења, пројекти и радни задаци ће те усмерити одакле да стичеш знања и проширујеш већ стекнута.

Надопуни досадашња познавања! Упознај и прошируј своја знања.

Поштуј правила за рад, слушај, истражуј, дискутуј, анализирај, посматрај, аргументиши...

Аутори

УПОЗНАЈ СЕ СА УЏБЕНИКОМ

1. Тема: НАША ДОМОВИНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2. Тема: ЛИЧНОСТИ У ГРУПИ И ДРУШТВУ

3. Тема: РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА У СВЕТУ

Ликови као ваши другари који ће вас водити кроз уџбеник:

Истражуј!

Упореди своје закључке са нашим!

Задаци

Дискусија; дебата

Да се подсетимо!

Нешто више!

Шта сам научио?

НАША ДОМОВИНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

РАЗГОВАРАЋЕМО О:

- лепотама наше домовине;
- положају Републике Македоније и њених суседа;
- њеној историји и прошлости;
- главном граду;
- зашто је важно да једна земља буде демократска?

УЧИЋЕМО О:

- Македонији као делу Европе и Балкана;
- Скопљу - главном граду Републике Македоније;
- Држави, државном уређењу и државним институцијама;
- периодизацији македонске прошлости;
- привреди у Републици Македонији;
- туризму у Македонији;
- правима и дужностима грађана;
- кулурном животу твоје државе;
- насељима и структури насеља.

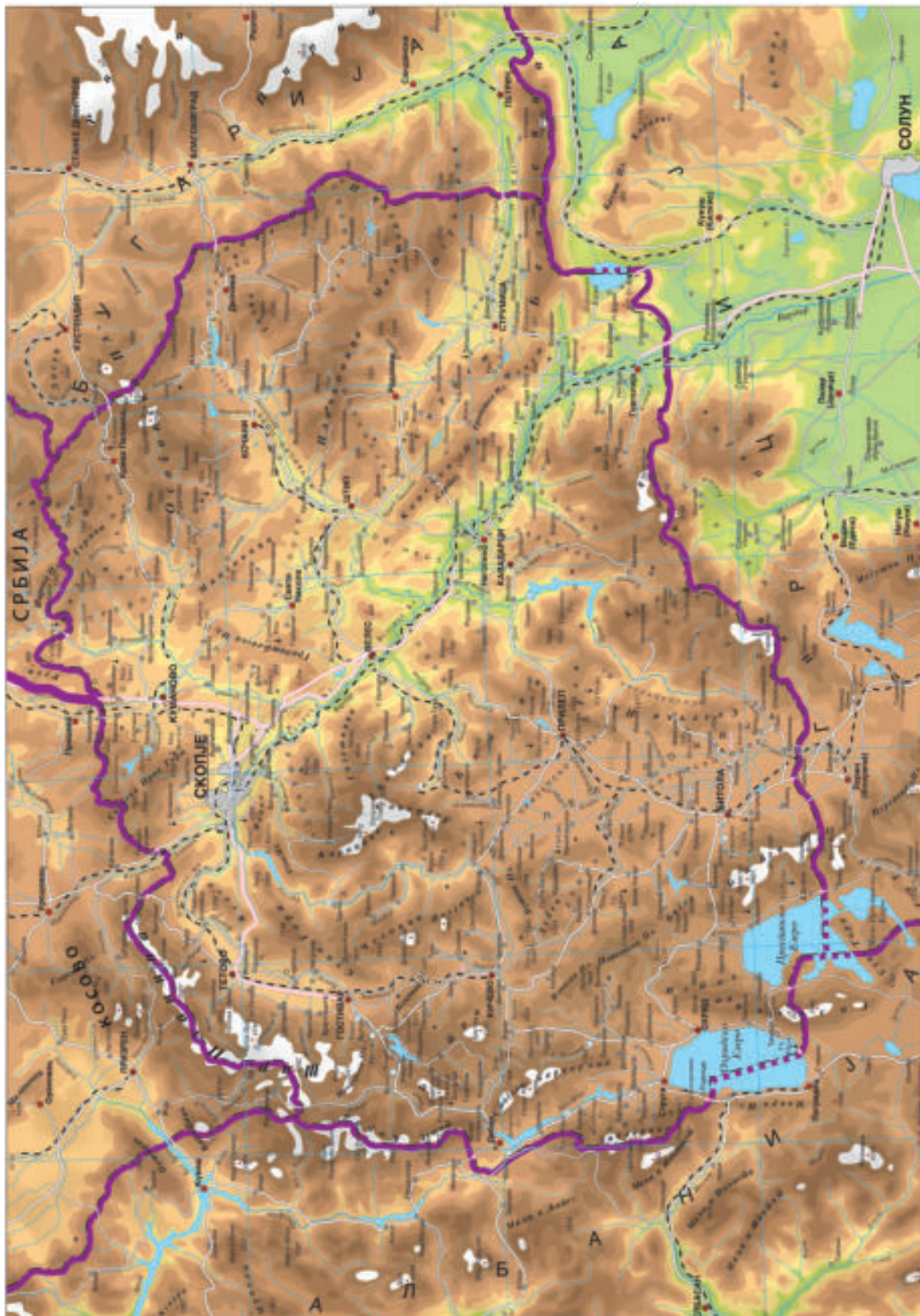

ТВОЈ ЗАДАТАК ЋЕ БИТИ:

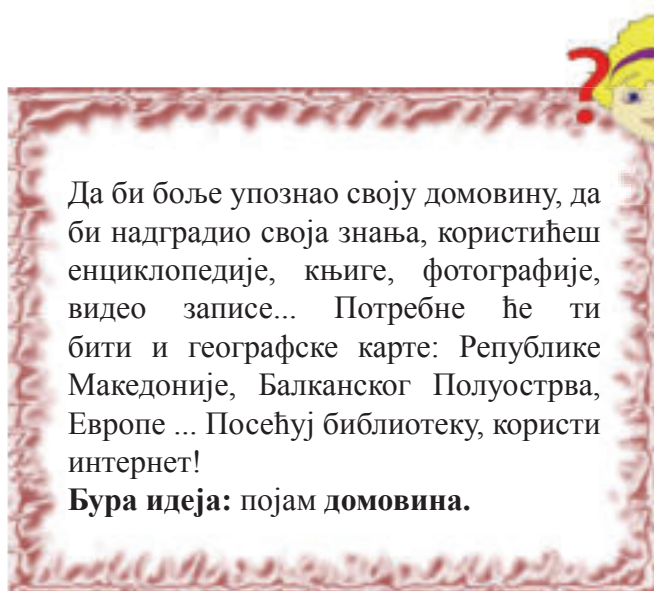
- да истражујеш о богатствима и лепотама твоје домовине; суседне државе;
- да направиш албум и извештај о граду Скопљу и социодемографским карактеристикама у Републике Македоније;
- преко грозд технике да представиш природне особености Македоније;
- да израдиш пројекат о прошлости наше домовине;
- да израдиш туристичку карту Републике Македоније;
- да израдиш Т-табелу о правима и дужностима грађана у твојој земљи.

НАША ДОМОВИНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

НАША ДОМОВИНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Домовина - то си ти, и ја сам тај, сви ми! То је огромно топло сунце у нашим грудима што бије.

Видеое Подгорец

Домовина је наслеђе, а истовремено и стање поседа земље, територије, духовних вредности и садржина које сачињавају културу једног народа.
Република Македонија је наша домовина.

Република представља облик државног уређења. У републици власт бира народ на демократским изборима за одређени број година.
Председник републике је исто тако биран од народа.

Карта Републике Македоније

Држава је збир институција према којима се људи понашају.

Република Македонија је самостална, независна и демократска држава.

Македонија је држава коју красе многе природне лепоте. Богата је шумама, ливадама, плодним пољима, језерима и рекама, клисурама, пећинама, водопадима, културно-историјским споменицима... Обилује разноврсним биљним и животињским светом. Она је колевка писмености, у којој стварају истакнути ствараоци. **Истражуј, осазнај и дознај више карактеристика о твојој домовини.**

Македонија и њени суседи

Истражујте помоћу географске карте!

Пронађите суседне државе и њихове главне градове. Одредите која се држава на којој страни граничи са Македонијом! У којим државама има делова наших природних језера? Сазнајте неке карактеристике суседних држава Републике Македоније! (величину, рељеф...)

Суседне државе Републике Македоније су: Република Србија, Република Бугарска, Република Грчка, Република Косово и Република Албанија.

Карта Републике Македоније и њених суседних држава

Заставе суседних држава

Република Македонија се на **северу** граничи са **Републиком Србијом**, чији је главни град Београд. Република Србија не излази на море. Рељеф Србије је разноврстан. Клима је углавном умерено-континентална.

Наша **домовина** се на **југу** граничи са **Републиком Грчком**. Главни град је Атина. Она је полуострвска и острвска земља. Чланица је Европске Уније. Излази на Егејско Море, Јонско Море, Јадранско Море и Средоземно Море. Рељеф Грчке је углавном планински. Клима је средоземноморска и планинска.

Република Македонија се на **истоку** граничи са **Републиком Бугарском**, чији је главни град Софија. Бугарска је чланица Европске Уније. Кроз Бугарску пролази једен од најзначајнијих коридора на Балканском Полуострву. Бугарска излази на Црно Море. Клима је приморска, умерено-континентална и планинска. Највећи део рељефа је планински.

Македонија се на **западу** граничи са **Републиком Албанијом**, чији је главни град Тирана. Албанија је медитеранска и балканска земља. Излази на Јадранско и Јонско Море. Клима у Републици Албанији је средоземноморска и умерено-континентална. Рељеф је углавном планински.

На северозападу се граничи са **Републиком Косово**. Главни град је Приштина. Рељеф Републике Косово је разноврстан. Клима је континентална, са топлим летма и снежним зимама.

Истражуј!

Помоћу географских карти, интернета и других уџбеника, сазнај више о рељефу суседних држава.

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

1. Опиши карактеристике Републике Македоније као државе!
2. Објасни појам домовина!
3. Шта представља република?
4. Каква је држава Република Македонија? Зашто?
5. Са којим државама се граничи Република Македонија?
6. Упореди Републику Македонију са њеним суседима и уочи разлике!

ДРЖАВНИ СИМБОЛИ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Разговарај са друговима и са родитељима; потражи помоћ на интернету и у енциклопедији.
Разгледај државне симболе Републике Македоније и истражи које су њихове главне карактеристике!
Шта симболизују боје заставе?

Државни симболи Републике Македоније су: застава, грб и химна.

Застава Републике Македоније

Застава Републике Македоније је црвена. Од средине према крајевима заставе распрострањено је жуто сунце са осам крака.

Државна застава се вијори на свим државним институцијама, на улицама за време државних празника, на спортским и културним манифестацијама, за дочек значајних домаћих и страних гостију...

Када је државна застава на пола копља, то значи да је у држави проглашена жалост.

Грб Републике Македоније

Грб Републике Македоније је поље ограђено венцем уплетеним од житног класја, мака и дувана. У средини су наши планински врхови, а вода представља наше реке и језера.

Грб је у употреби још од 27 јула 1946, а 16 новембра 2009 је скинута црвена петокрака.

ДЕНЕС НАД МАКЕДОНИЈА СЕ РАЃА

Денес над Македонија се раѓа
ново сонце на слободата.
Македонците се борат
за своите правдини.

Од ново сега знамето се вее
на Крушевската Република.
Гоце Делчев, Питу Гули,
Даме Груев, Сандански.

Горите македонски шумно пеат
бојни песни, нови весници,
Македонија слободна
слободно живее.

Химна Републике Македоније

Текст химне је
написао Владо
Малески (1941),
музику Тодор
Скаловски (1943), а
прихваћена је 1944
године.

Химна представља свечану песму сваке државе. Нашом химном се исказује прошлост и садашњост.

Химна се пева на манифестацијама, државним празницима, спортским такмичењима, за дочек страних државних гостију.

За време певања химне, из поштовања према њој и према држави коју представља, сви треба да устану.

Шта смо научили ?

1. Наброј и објасни државне симболе Републике Македоније!
2. Када се истиче застава?
3. Када се пева химна?

На часу **ликовног образовања** израдите заставу и грб Републике Македоније и при томе користите различите материјале и ликовне технике!

На часу **музичког образовања** слушајте и научите химну Републике Македоније!

СКОПЉЕ - ГЛАВНИ ГРАД РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Разгледајте карту Републике Македоније и одредите положај главног града! Формирајте групе и поделите активности међусобно, истражујте и сазнајте што више података о Скопљу као главном граду Републике Македоније: географске податке, привредне центре, културно и научно-образовне центре, административно-политичке центре и туристичке локације. Користите различите изворе информација (књиге, енциклопедије, часописе, интернет...).

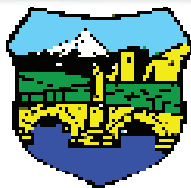
Презентирајте пред разредом!

Не заборавите да сакупите и фотографије и разгледнице!

Главни град Републике Македоније се налази у северном делу наше домовине, у Скопској котлини. Скопље се налази са леве и десне стране реке Вардар, где је и изграђен Камени мост, који је симбол града. Изнад њега се издиже тврђава Кале. Веома је интересантна и Стара скопска чаршија у којој има много занатлија.

Скопље је главни град, **метропола** Републике Македоније. У њему се налазе државне установе: Влада, Скупштина, Уставни и Врховни суд.

Грб града
Скопља

Скопље данас

Застава града
Скопља

Град има дугу прошлост. Преживео је много ратова, паљења, земљотреса, болести... Увек се поново обнављао. За Скопље се каже да је град солидарности. У 1963 години Скопље је био разрушен разорним земљотресом, али је помоћу људи из целога света поново изграђен.

Скопље у XVII веку

Скопље после земљотреса

Данас је Скопље модерни град са старим грађевинама и модерним солитерима, булеварима, парковима. Има развијену индустрију, привреду, туризам... Има више културних установа (позоришта, опера, биоскопа, библиотека, музеја, историјских споменика...), образовних институција (факултета, школа, вртића...) и верских објеката.

Скопље је административни, културни, просветни, политички, индустријски и трговачки центар Републике Македоније.

Помоћу технике “Скелетни приказ” представи град Скопље кроз време (од његовог настанка до данас).

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

1. Опиши карактеристике главног града Републике Македоније!
2. Који су основне привредне, политичке и културне функције главног града Републике Македоније?

Поделите се у групе према томе шта сте посетили или до каквог материјала сте дошли. Наставник одређује групе. Свака група нека напише извештај о томе шта је видела и какав је утисак стекла. Од извештаја, текстова и слика, направите разредни албум.

ПОЛОЖАЈ И ПРИРОДНЕ ОСОБЕНОСТИ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Свет сачињавају велике копнене површине зване континенти. Они леже на Земљиној кугли.

Истраживачке активности!

Који се континенти налазе на Земаљској кугли ? Одреди положај Републике Македоније помоћу школског глобуса или географске карте света! Са којим европским државама је повезана Република Македонија?

Државна територија обухвата све што се налази у оквиру граница једне државе, укључујући копно, воде и ваздушни простор, са свим њеним природним богатствима.

Карта Европе

Република Македонија, као балканска држава, такође има повољан положај. Она представља раскрсницу значајних путева који нас повезују са свим балканским државама.

Македонија не излази на **море**. Због тога је она и **континентална земља**. Али ипак има повољни географски положај. Преко путних, авионских и железничких линија је повезана са много европских држава и континента.

Република Македонија је **европска земља**. Она се налази на на југоисточном делу континента Европе, у **средишњем** делу Балканског полуострва.

Балканско полуострво има повољан положај због тога што саобраћајно повезује три континента. Најзначајније саобраћајнице су аутопут Е-75 и железничка пруга Скопље - Ђевђелија.

Положај Републике Македоније на Балканском полуострву

Републику Македонију карактеришу многе природне особености које јој дају посебан белег.

Потражи слике и текстове о природним особеностима наше земље.
Помоћу грозд-технике представи природне особености Републике Македоније!
Разговарај, истражуј!
Разгледај карту Републике Македоније и пронађи природне особености наше земље!

Размисли и допуни!

Особености Републике Македоније су рис, пастрмка, јегуља, молика...

Занимљивости

Национални парк **Пелистер** је најстарији у нашој земљи. Карактеристичан је по ендемичним биљкама и ретким животињама као рис, медвед, јелен и дивља коза.

Пастрмка је ендемична слатководна риба, живи у Охридском језеру. **Јегуља** живи у водама Охридског језера.

Рељеф Републике Македоније је брдско-планински. Сачињавају га три целине:

- западни део, који се карактерише високим планинама, између којих се налазе дубоке долине;
- средишњи, у коме се налазе котлине, а неке од њих су међусобно повезане са клисурама;
- источни део, који је нижи од западног и обухвата леве притоке реке Вардара.

У Македонији углавном преовлађује **умерено-континентална клима** коју карактеришу топла и сува лета и хладне и влажне зиме.

Воде (реке и језера) су велико природно богатство Републике Македоније. У Републици Македонији има минералних извора који служе за лечење људи и за загревање оранжерија. Најдужа **река је Вардар** у највећем делу тече кроз централни део државе. Изворе у подножју Шар Планине из јаког извора код села Вруток и улива се у Егејско море. Река **Црни Дрим** истиче из Охридског језера. Њена десна притока **Радика** је једна од најлепших, најчистијих и најживописнијих река у Македонији.

На јужној граници Републике Македоније леже велика природна језера:

Охридско језеро је највеће природно језеро у Републици Македонији. Оно је и једно од најдубљих и најпровиднијих језера у Европи. Због многобројних залива, полуострва, лепоте околних планина и постојања преко 140 врсти ендемичних животиња, Охридско језеро доспело на листу природних реткости УНЕСКО-а.

Друго по величини у Републици Македонији је **Преспанско језеро**. Оно је карактеристично због разуђености обале, богато је заливима, полуострвима, пешчним плажама и једним малим острвом које се зове Велики Град.

Најмање природно језеро је **Дојранско језеро**. Богато је живим светом, посебно рибама, а уз обалу има широки појас трске.

Преграђивањем речних долина човек је изградио вештачка језера. Она се користе за наводњавање обрадивих површина, за производњу електричне енергије, за обезбеђивање воде за пиће, за туризам, спорт и рекреацију.

језера	бање
природна: Охридско, Преспанско и Дојранско језеро. вештачка: Мавровско, Дебарско, Тиквешко језеро, Калиманци...	Бања Банско, Кежовица, Косоврасти, Дебарске бање, Катлановске Бање...
равнице	реке
Пелагонија, Полог, Тиквеш, Ђевђелијско - валандовска, Струмичка, Овче Поље, Скопска Котлина...	Вардар, Радика, Брегалница, Црна Река...
	планине
	Познате планине: Шар Планина, Бистра, Кораб, Осоговске Планине, Беласица, Огражден, Скопска Црна Гора, Кожув...

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

1. Због чега Република Македонија има повољан положај?
2. Које су природне карактеристике Републике Македоније?
3. Наброј сличности и разлике између природних језера!

- Истражујте, а затим направите табеларни приказ у којем ћете представити:
 - висине планина у Републици Македонији;
 - дужине река.
 - Којим другим државама припадају делови природних језера?

ПЕРИОДИЗАЦИЈА МАКЕДОНСКЕ ПРОШЛОСТИ

Потражите материјале о најдаљој прошлости **вашег места живљења** и Републике Македоније (енциклопедије, историје, видео записи, слике, филмови, интернет...).

Израдите пројекте о појединим историјским периодима. Проширите га догађајима из вашег краја!

Посетите археолошке локалитете, културно-историјске споменике...

Крајем VIII века пре нове ере започело је уједињавање македонских племена у једну државу. На челу државе је стајао краљ. За оснивача македонске државе сматра се краљ Пердика. Наследници краља Пердике су настојали да учврсте и прошире своју државу. Највећи успех македонска држава доживљава у време владавине македонских краљева **Филипа II Македонског** и **Александра III Македонског**. Тада је Македонија прерасла у моћну светску силу – у „Господарицу света”, као што су је називали антички аутори.

Александар Македонски

Монета из времена
Александра I

Царство је монархијско државно уређење на челу са царем. Сваки цар наслеђује круну од свог оца. Царство је **веће од краљевине**, оно обухвата већу територију.

Империја је царство - држава која под својом влашћу држи туђе поседе.

Град Александрију је изградио Александар Македонски и назван је Александрија према његовом ствараоцу. Чувени коњ цара Александра се звао Букефал.

Македонија у средњем веку

Искористи своја сазнања из истраживачких активности помоћу буре идеја.
Направи упоредну табелу: **некад и сад.**

Крајем VI века и почетком VII века на територији Македоније су се доселили Словени. Њихова праотаџбина се налазила иза Карпата, али због лоших услова за живот, као и напада суседа, почели су да се пресељавају. Неки су отишли на исток, неки на запад, а они који су отишли на југ и који су се настанили на Балканском полуострву, названи су Јужним Словенима.

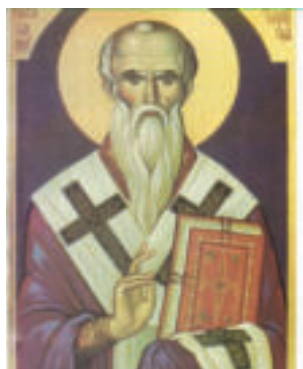
У својој старој домовини **Словени** нису имали писмо, дуго времена су „помоћу цртица и рецки читали и гатали“. Када су дошли на Балкан, покрстили су се, словенске речи су писали римским и грчким словима, без правила. Таквим писмом није било могуће тачно написати много словенских речи. У грчкој азбуци није имало слова за пуно словенских гласова. „Затим је Свети Константин -Ћирило сачинио 38 слова, једне према грчким словима, друге за потребу словенског језика.“

Браћа Ћирило и Методије су били веома учени људи. Они су створили прву словенску азбуку - **глагољицу**, а њихови ученици Климент и Наум су глагољицу упростили и ово ново писмо назвали **ћирилицом**. Стварањем и ширењем словенске писмености и књижевности, Македонија је дала значајан допринос светској култури.

Свети Ћирило и Методије

Свети Климент

Свети Наум

Напиши састав у облику извештаја о значају Св. Ћирила и Св. Методије.

Средином X века била је створена македонска средњовековна држава. На челу државе налазио се цар Самуил. Он је имао јаку војску. Освајачким ратовима које је водио, проширио је државу на северу до Дунава и Саве, на југу до Тесалије, на западу до Јадранског и на истоку до Црног Мора. У битци на планини Беласици (1014 г.), са византијским императором Василијем II, цар Самуил је био поражен, а заробљених четрнаест хиљада војника је ослепљено. Одмах након тога догађаја цар Самуил је умро. Средњовековна македонска држава је постојала до 1018 године, када је dospела под византијску власт.

Самуилова војска

Цар Самуил

Нађи и прочитај неку причу или књигу о првој македонској држави и о Цару Самуилу

Македонија за време османлијске владавине

Крајем XIV века Македонија је била освојена од Турака-Османлија и ушла је у састав Османлијске Империје.

Македонски народ се често бунио и дизао устанке за ослобађање од османлијске власти. Најстарији оружани облик отпора био је хајдуштво.

Први већи устанак у Македонији је букнуо у 1689 години под вођством хајдука Карпоша.

У отпору против Османлијске Империје учествовао је и скопски бискуп Пјетер Богдани.

Ослободилачки покрет у Македонији је ојачао у XIX веку. Тада се дигло више устанака (Негушко, Разловачко, Кресненско).

Јане Сандански са својом четом

Македонско село у време османлијске владавине

Од свих буна и устанака, најзначајнији устанак је **Илиндански устанак**, подигнут **2 августа 1903 године**. У борби за слободу, осим Македонаца, узели су учешће и Албанци, Турци и Власи.

Гоце Делчев

Никола Карев

Ђорџе Петров

Даме Груев

Питу Гули

Познати револуционари тога времена су: **Гоце Делчев, Питу Гули, Јане Сандански, Даме Груев, Ђорџе Петров, Пере Тошев и др.**

У ослобођеном Крушеву је формирана Крушевска Република. Био је формиран Савет Републике, састављен од 60 грађана и Привремена влада од 6 члана. На челу владе стајао је Ванђел Дину, а председник Републике је био **Никола Карев**.

Крушевска Република је опстала десет дена.

Илиндан има посебно значење у историји на македонске државе.

За време на Османлијског царства, поред осталих данака, постојао је и данак у крви. Он се односи на насилно одузимање мушке деце од родитеља. Децу су одводили у Турску, васпитавали их и учили да постану најсуровији војници. Ти војници су се звали **јањичари**.

У одбрани Крушева устаници су користили **топ**. Твој задатак је да откријеш од каквог је материјала био израђен?

Крушевски топчић од трешњиног дрвета

**Ја сам новинар
истраживач!**

Замисли да си новинар.
Осмисли и напиши **вест** о
Крушеву - граду богатом
догађајима и личностима.

Балкански ратови и Први светски рат

Велики терет и бројне жртве, ратове, поднео је македонски народ у Балканским ратовима (1912-1913 г.).

Први балкански рат се водио између Османлијске Империје и Балканског Савеза Бугарске, Грчке, Црне Горе и Србије. У рату су учествовали и Македонци, самостално или у саставу војске балканских савезника. Они су се надали да ће се ослободити од турске власти и створити своју државу. Али се њихова очекивања нису остварила. Македонија је била окупирана и подељена између Србије, Бугарске и Грчке.

Други балкански рат је букнуо у јуну 1913 године, када је Бугарска, незадовољна поделом територије, напала своје раније савезнике, Србију и Грчку. Други балкански рат завршава **договором у Букурешту**. Овим договором била је потврђена подела Македоније.

После Балканских ратова у 1914 години је започео **Први светски рат**, који је трајао четири године.

У првом светском рату македонски народ је био подвргнут новим окупацијама, ратним разарањима и поделама.

Жртве Првог светског рата

ШТА СМО НАУЧИЛИ

Објасни према којим староседеоцима је Македонија добила име.

Дефиниши значај Александра Македонског.

Направи преглед о доласку старих Словена и стварању прве државе.

Опиши битку на планини Беласици.

Одреди време када је Македонија потпала под османлијску власт.

Опиши шта знаш о Илинданском устанку и Крушевској Републици!

Објасни када је подељена Македонија и од чије стране.

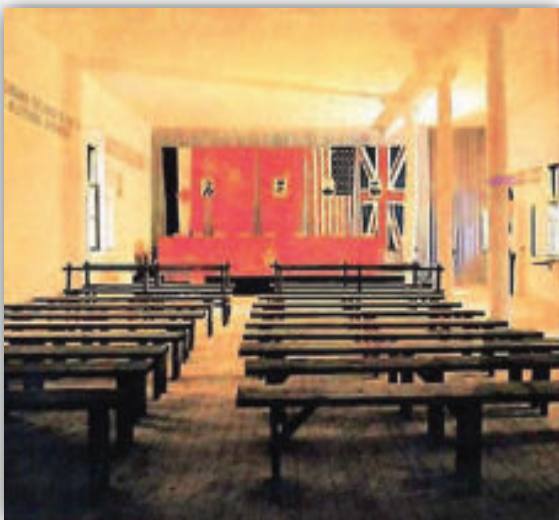
ФОРМИРАЊЕ САВРЕМЕНЕ МАКЕДОНСКЕ ДРЖАВЕ

Македонија у Другом светском рату

Савремена македонска држава је створена у току четворогодишњег антифашистичог и националноослободилачког рата (1941-1944 г.). Други светски рат је за Македонију значио нову деобу националне територије, националну асимилацију и економску експлоатацију. Ставши на страну антифашистичке коалиције, македонски народ је кренуо у наоружану борбу за остварење вековних идеала и чежње – за ослобење и стварање своје нацнационалне државе.

Бугарска полицијска станица у Прилепу - објекат једне од првих устаничких акција македонских партизана, са скицом напада - 11 октобар 1941

Сала у којој се одржало Прво заседање АСНОМ-а

Антифашистички отпор је био организован под вођством Комунистичке партије Југославије (КПЈ) На челу са Јосипом Брозом Титом, односно, Комунистичком партијом Македоније (КПМ).

Борба за слободу је у Македонији је започела **11 октобра 1941** године. Тада су у Прилепу и Куманову пукле прве пушке против непријатеља.

Зато се **11 Октобар** слави као Дан устанка у Македонији. Из ових градова борба се раширила на целу земљу. Борбу су водили партизани. У току рата је Македонија дала много жртви, међу којима су и народни хероји: **Страшо Пинџур, Мирче Ацев, Ибе Паликућа, Вера Циривири - Трена, Кузман Јосифовски - Питу, Лиман Каба, Цветан Димов, Бајрам Шабани** и други.

Дана **2 августа 1944** године у манастиру **Прохор Пчињски** је одржано **Прво заседање АСНОМ-а** (Антифашистичког већа народног ослобођења Македоније). На овом заседању је донешено више решења којима је било проглашено стварање македонске државе и утемељени су њени највиши органи.

За првог председника је изабран **Методија Андонов - Ченто**.

За Македонију АСНОМ има велики значај: **Македонија је проглашена за државу; македонски језик је признат као службени језик; грађани који живе у Македонији су, без разлике на веру, народност и пол, равноправни грађани...**

Ако желиш да знаш више!

16.априла 1945 године је била формирана прва Влада Македоније. У њој су били заступљени и представници заједница у Македонији као што је био Неџат Аголи, министар социјалне политике.

Задатак: истражујте, прикупљајте податке о учесницима у нашој борби за слободу за време Другог светског рата

ПРВИ ПРЕДСЕДНИК МАКЕДОНИЈЕ

Методија Андонов – Ченто (1902 - 1957), политичар и патриот. Био је председник Иницијативног одбора за сазивање АСНОМ-а (1943), председник Президијума АСНОМ-а. Доследан борац за национално ослобођење македонског народа и за самосталну и уједињену Македонију.

Након Другог светског рата, Македонија је у саставу Југословенске федерације (СФРЈ) као равноправна република.

Потражи слике и натписе из времена изградње наше земље након Другог светског рата. Користи и интернет!
Дознај шта је изграђено и формирано у Републици Македонији. Ако имаш неког блиског који је учествовао у радним акцијама, нека ти препричава. Све податке које ћеш научити, као и сакупљени материјал, среди заједно са другом или у групи, а затим их подели са осталима у разреду.

Омладинска радна акција

После рата Македонија је разрушена и неразвијена земља. Расположива природна богатства и учешће народа у изградњи и обнови земље носе брзи економски и привредни развој.

Македонија се гради и напредује, врши се електрификација села, граде се модерни путеви, железничке пруге, фабрике, хидроцентралне, здравствене, културне и образовне институције.

Из пронађених материјала, записа, из казивања, слика и других материјала, изради плакат.

Истраживачки поступци на тему:

“Сећања на референдум од 8 септембра 1991 године”

Шта значи реч **сувереност**?

Покушај да објасниш реч референдум.

Грађани наше државе **су се на референдуму 8 септембра 1991 год.**, изјаснили за **самосталну, суверену и независну Републику Македонију**.

На овај дан се сваке године свечано обележава и прославља независност наше домовине. **Осми септембар је државни празник Републике Македоније!**

Дана 17.XI 1991 године Скупштина Републике Македоније је изгласала први Устав независне и суверене Републике Македоније. **Устав** је највиши правни акт једне државе.

Као независна и самостална држава, 8 априла 1993 године, Македонија је примљена као **равноправна чланица у ОУН** (Организацију уједињених нација).

Важан догађај за македонске грађане је и **визна либерализација**, којом се нашим држављанима омогућава да путују у земље Европске Уније без виза.

Сувереност – самостално доношење одлука у унутрашњим пословима земље и у односима са другим државама.

Референдум - представља демократско изјашњавање грађана о одређеном питању значајном за државу.

Гласачко место

Скуп поводом проглашења независности наше државе 1991 године

На часу српског језика урадите писмени састав на тему: Како је формирана моја држава"

ПРОЈЕКТНА НАСТАВА

Припремите се за пројектну наставу са вашим наставником!
Израдите истраживачки пројекат на тему:

МАКЕДОНИЈА КРОЗ ПРОШЛОСТ

Не заборављајте круг правила!
Дискутирајте и сазнајте фазе пројекта!
Искористите претходна знања, искуства, али и жељу за стицање нових!

Шта желимо да сазнамо?

Да сазнамо о историји Републике Македоније.

Како да то урадимо?

Преко презентације, на јавном часу.

ШТА СМО НАУЧИЛИ

Сигурно си већ научио, сакупљајући материјале, слушајући на часовима и решавајући задатке у радним листовима. Ови задаци су само да провериш своја знања и да их допуниш тамо где је потребно. Задаци се решавају према наставним садржинама, не на једном часу.

На некој карти Републике Македоније: **обележи, именуј, запиши, означи, утврди и закључи:**

Црвеном оловком - суседне државе и њихове главне градове!

Плавом оловком - имена трију котлинских језера!

Црном оловком - главни град Републике и твоје место живљења (запиши њихова имена)!

Дрвеним бојицама означи рељеф РМ!

На географској карти **откриј:**

Где се налази Република Македонија на Балканском полуострву, где у Европи, а где у свету?

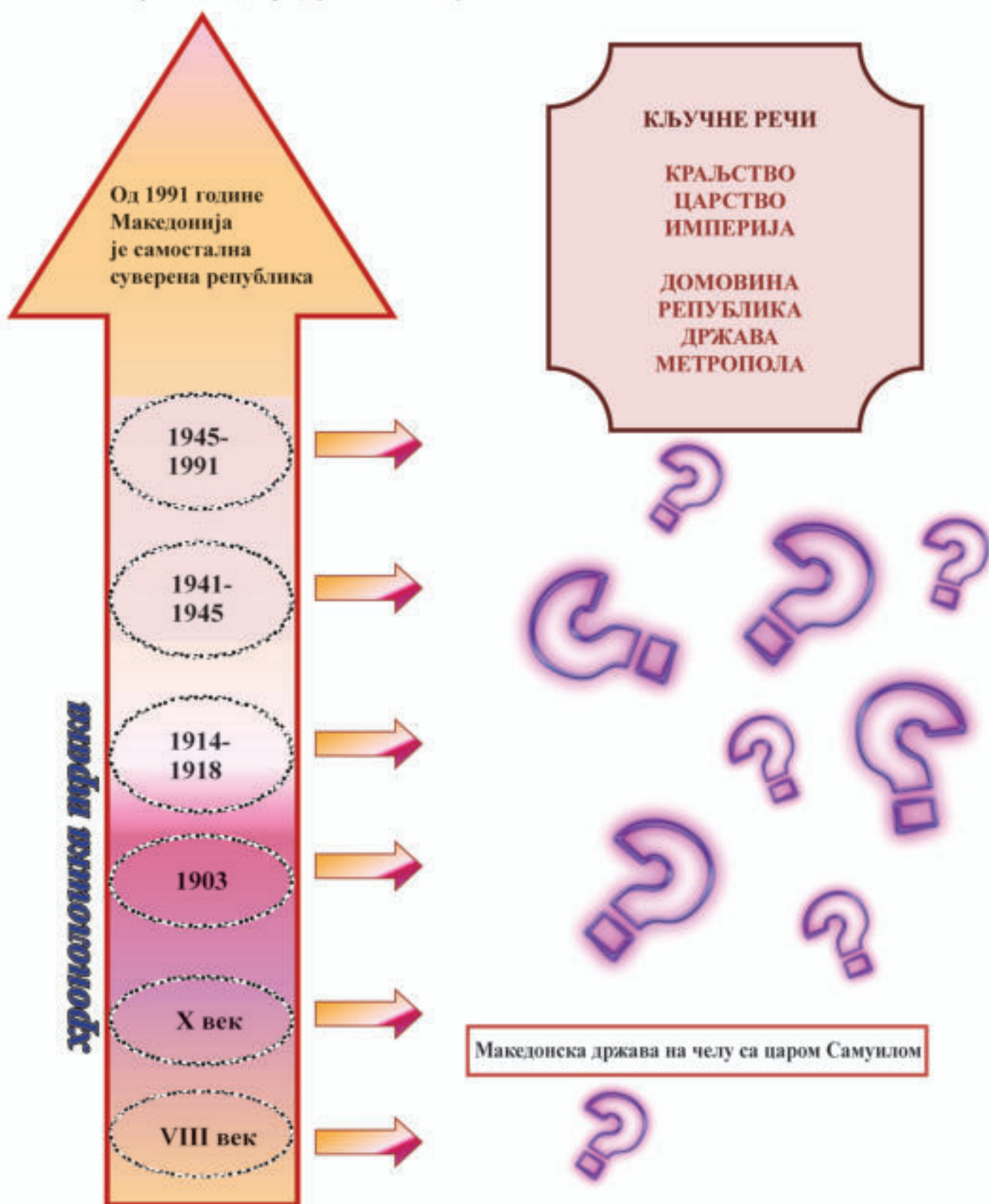
Наведи када је почела борба за слободу у Македонији и **објасни** шта представља тај дан за Македонију.

Када и где је одржано Прво заседање АСНОМ-а?

Направи анализу о значењу Првог заседања АСНОМ-а.

Искористи **истраживања и направи анализу** о првом председнику македонске државе.

Од сакупљених материјала **направите** пано. Ако сте направили пано и из других периода наше прошлости, **поређајте** их све под једним насловом: **ВРЕМЕПЛОВ**.

Изради хронолошку траку македонске прошлости по засебним периодима. Продужи као што је започето.

ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Активности:

Преко технике „бура идеја” научете више о државном уређењу Републике Македоније!

Каква држава је Република Македонија?

Демократија је врста друштвеног уређења у коме грађани на јавним изборима, тајним и непосредним гласањем бирају своје представнике у Скупштини. За једно демократско друштво је важно поштовање права, слободе и обавеза грађана.

Уставом Републике Македоније организација власти се заснива на принципу поделе на:

- законодавну
- извршну
- судску.

Скупштина Републике Македоније

Скупштина Републике Македоније

Устав Републике Македоније

Скупштина је носилац законодавне власти у Републици Македонији за период од четири година.

Скупштину Републике Македоније сачињавају 120 (сто дваесет) посланика, изабраних од народа.

Скупштина доноси Устав, доноси законе, бира Владу Републике Македоније, бира судије итд.

Ја сам посланик у Скупштини
Републике Македоније!
–игра–

Ја заступам сву децу Републике
Македоније и тражим...

Игра: „Одаберите посланика из вашег разреда“
Формирајте 3 групе! Свака група нека предложи претставника!
Претставници група нека изнесу своје аргументе за шта би се
залагали и шта би урадили као посланици! Затим гласајте ко ће
вас од њих претставати.

Влада Републике Македоније

Влада Републике Македоније је носилац извршне власти у држави. Владу бира Скупштина Републике Македоније по предлогу мандатара одређеног од стране председника Републике. Владу сачињавају председник Владе и министри. Влада извршава Законе које је донела Скупштина, предлаже Скупштини законе и друге прописе, одлучује о признавању државе и владе, успоставља дипломатске односе са другим државама и др.

Председник Републике Македоније

Председник Републике Македоније представља Републику у земљи и иностранству. Он је врховни командант оружаних снага Републике Македоније. Устав Републике Македоније предвиђа избор председника државе на општим и непосредним изборима, тајним гласањем, са мандатом од пет година.

Председник државе мора бити држаљанин Републике Македоније.

Припреми се! Симулирај игру!
Ја сам судија за малолетнике!

Судија штити законе и законски прописана права и обавезе.

Суд Републике Македоније

Основни суд - Скопље

Суд је носилац судске власти.

Судови су институције за заштиту Устава, закона и људских права и дужности.

Активности:

Посетите најближи суд у месту живљења!
Направете интервју са судијом!
Сазнајте нешто више о судовима и раду судија!
Сакупите податке, а затим реферишите у разреду.

ШТА СМО НАУЧИЛИ

Како се градила наша домовина после Другог светског рата?
Када је Македонија постала самостална држава?
Који су се значајнији догађаји у нашој земљи десили од самопостајања?
На који начин су се грађани Републике Македоније изјаснили за самосталну, независну и суверену државу?
Које су најважније државне институције у Републици Македонији?
Како се бира председник државе?
Који је главни задатак судова у држави?

СТАНОВНИШТВО РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Направите истраживања о:

Становништву у твојој згради или твојој улици, према узрасту (деца, одрасли), полној структури (мушкарци, жене) и добијене податке унеси у табелу и анализирај их!

Становништво једне државе сачињавају људи који живе на њеној територији. Број становника се утврђује организовањем пописа на сваких десет година.

Број становништва у Републици Македонији се стално мења. То се може закључити из статистичких података добијених из пописа становништва. Последњи попис је извршен 2002 године. Према подацима са пописа становништва, у Републици Македонији живи око два милиона становника.

Структура становништва

Становништво у Македонији се класифицира према:

- **полној структури;**
- **старосној структури;**
- **етничкој структури,**

Полна структура представља однос између мушког и женског становништва на датом простору.

У Македонији преовладава мушко становништво, наспрот женском. **Полна структура је важна компонента од које зависи природни прираст становништва.**

Старосна структура представља заступљеност одраслих група.

Становништво се дели на:

- **младо становништво** - до 19 година;
- **зрело становништво** - од 20 до 65 година ;
- **старо становништво** - изнад 65 година.

Старосна структура становништва

Етничка структура

У Републици Македонији живи македонски народ као и део албанског народа, турског народа, влашког народа, српског народа, ромског народа, бошњачког народа и других. Делови других народа који живе у Македонији чине **етничке заједнице**.

Свака етничка заједница има своја обележја као што су: народне ношње, обичаји, предања, предмети, верски обреди и слично. Сви грађани у Републици Македонији имају једнака права, независно од пола, вере, боје коже, националне припадности, имовинског стања итд.

Македонске ношње

Албанске ношње

Турске ношње

Ромске ношње

Македонци живе и у суседним државама, као и у многим европским и прекоокеанским земљама. Македонци у свету негују своје културно наслеђе и традиције.

1. Направи извештај из истраживања, састави албум и презентирај пред разредом!

ПРИВРЕДА И ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

Сазнај где и шта раде твоји родитељи и одрасли који те окружују. Којим привредним гранама припада њихов посао?

Разговарај о природним ресурсима Републике Македоније, о развоју привреде.

Колико су важни клима и рељеф једне земље за развој привреде?

Објасни речи: **ресурси, привредне делатности** (потражи у речнику, у енциклопедији или сазнај од родитеља).

Потражи слике и текстове разних привредних грана (фабрике, хидроцентрале, бање, оранжерије).

Посети метеоролошку станицу и разговарај о клими у Републици Македонији и о могућностима развоја привреде.

Привреда је целокупна осмишљена људска делатност чији је циљ производња, расподела, размена и потрошња материјалних добара датог подручја и одређеног степена развоја.

Привреда се одликује са неколико развојних периода и то: пре Другог светског рата, после Другог светског рата и у сувереној Републици Македонији.

Привредне делатности су оне делатности које учествују у стварању материјалних богатстава, односно предмета, хране, обуће и другог и намење су за продају. Привредне делатности се деле на примарне, секундарне и терцијарне.

У Републици Македонији су заступљене следеће привредне делатности:

- **примарне** делатности: земљорадња, сточарство, шумарство, пчеларство, лов и риболов;

- **секундарне** делатности: рударство, индустрија, енергетика, производно занатство и грађевина;

- **терцијарне** делатности: услужно занатство, саобраћај, трговина, занатство и туризам.

Ресурси су природна богатства која нуде могућности за развој.

Развој привреде у једној земљи зависи од следећих фактора: **климе, богатства водом, шумама, равницама, рудних богатстава, историјске и природне лепоте...**

Наша земља има повољне услове за развој више привредних делатности.

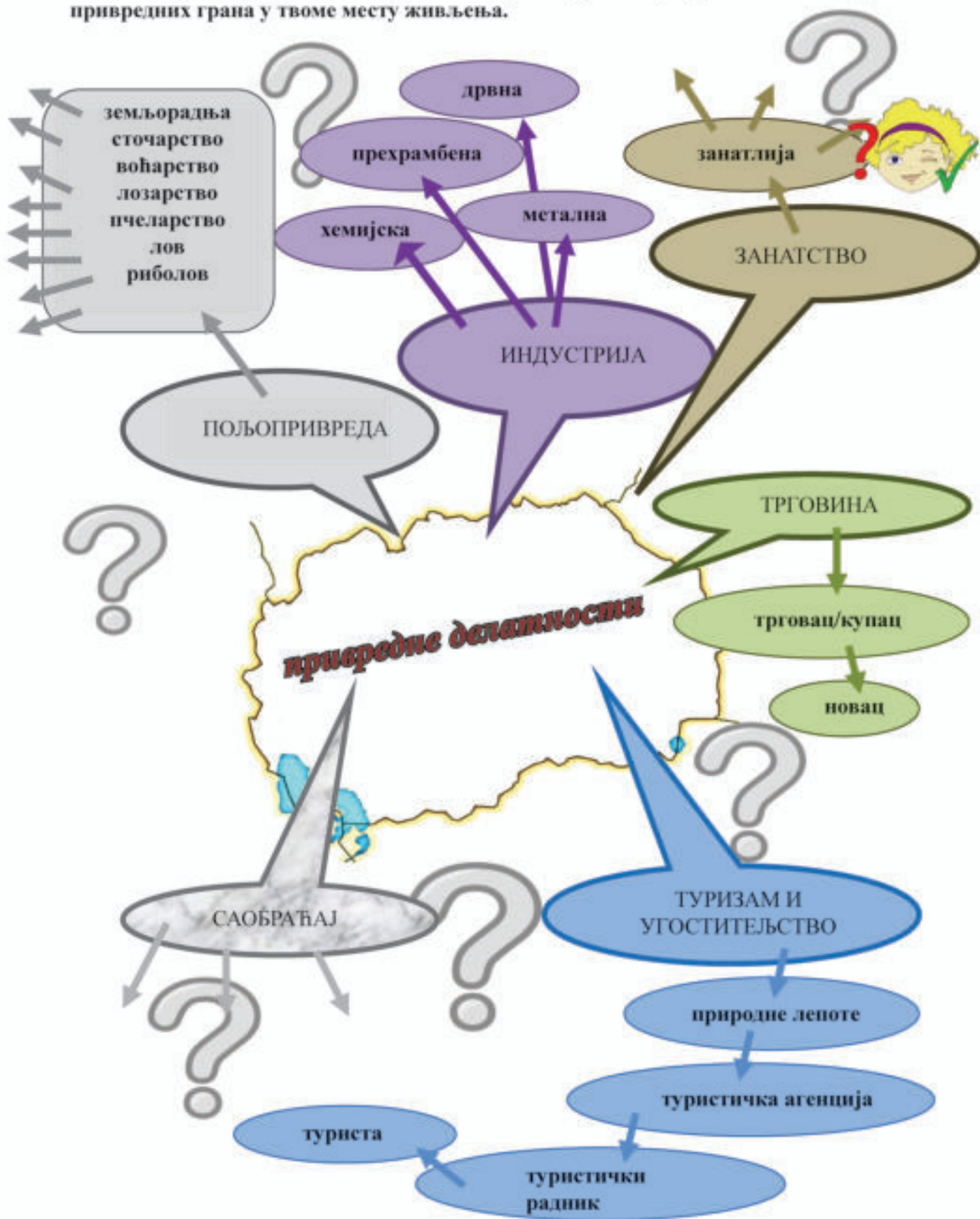

Фабрика за производњу лекова

Фабрика за прераду нафте

Свака од ових привредних делатности има своје гране.
 Пажљиво разгледај, размисли и донеси своје закључке о присутности неких од ових привредних грана у твоме месту живљења.

Утицај природних фактора на развој привреде

Изнеси сазнања која си добио при посети метеоролошке станице. Каква је клима у твом крају, а каква у Републици Македонији?
Који ветрови дувају у твоме крају, а који у Републици Македонији?
Шта су рекли метеоролози о наредним данима?

Метеоролошки билтен за данас – четвртак

Скопље 8°C

Ћевђелија 15°C

Берово 4°C

Клима је важан услов за развој много привредних делатности.

У Републици Македонији клима је **умерено – континентална** - са умерено топлим летима и умерено хладним зимама. Клима није иста у свим деловима Републике. Што су ближе мору (Ћевђелија, Дојран, Струмица...), области имају блажу климу.

Места поред реке Вардар имају хладнију климу, а планинске области имају планинску климу. Средње годишње температуре опадају од севера према југу.

Најчешћи ветрови у Републици Македонији су: Југо, Вардарац и Северац.

У зависности од климе, развијена је и земљорадња (у равницама) и сточарството (на планинама). Повољна клима омогућава услове за разноврсне културе у струмичко-радовишкој и у ђевђелијско-валандовској котлини.

Вода је фактор који директно утиче на привреду.

Рудно богатство – фактор у развоју привреде

Пронађи слике и написе о рудним богатствима Републике Македоније. Дознај да ли има неки рудник у твом крају и каква руда се вади. Потражи збирку руда из школе и запиши: име руде, боју, тежину... и одакле потиче. Користи карту Републике Македоније.

Рудник за бакар – Бучим Радовиш (бакарна руда)

Вађење мермера – Прилеп

Рудна богатства су фактор од кога зависи развој рударства и развој индустрије. Македонија је богата разноврсном рудом: **угаљ** (битољски, кичевски, мариовски предео); **оловно-цинкова руда** (Осоговске Планине); **бакарна руда** (Бучим код Радовиша). У саставу бакарне руде има и **злата, сребра, антимоно** (кавадарачки регион).

У Републици Македонији људи се баве **рударством**, односно прерадом руде - **тешка индустрија**.

Рељеф и развој привреде

Подсети се о рељефу Републике Македоније! Према бојама на карти, пронађи и равнице!

ПЕЛАГОНИЈА

Македонија је планинска земља. Веће планине у источном делу земље су: Осоговске Планине, Огражден, Малешевске Планине и Беласица...

У западном делу домовине су планине: Шар Планина, Бистра, Кораб... Људи који живе у планинским пределима баве се највише **сточарством** и прерадом меса, млека и вуне.

Између планинина у Републици Македонији има и равница. Највеће равнице су: Пелагонија (житница Македоније), Полог, Тиквеш, Овче Поље, Скопска котлина, Ђевђелијско - валандовска котлина.

Људи који живе у равничарским деловима баве се **земљорадњом** и прерадом плодова воћа и поврћа.

Прерадом сточарских и пољопривредних производа развијају се **прехранбена, кожарска и текстилна индустрија**.

ТУРИЗАМ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

Направи туристичку понуду!

Циљ путовања: **Упознај лепоте Македоније.**

План за посету: археолошких налазишта, културно-историјских споменика; присуство на некој културној манифестацији, природне атракције...

ЈА САМ ЗАПОЧЕО МОЈЕ ПУТОВАЊЕ

Град **Охрид је бисер** на Балкану. Због своје традиционалне архитектуре, налази се на листи **УНЕСКО-а** за културно и природно наслеђе. Охрид је био колевка словенске писмености. Тамо се налазе престоница македонског цара Самуила, римски амфитеатар, цркве и манастири, Национални музеј, охридски бисери ...

Охрид - Охридско Језеро

Маврово

Мавровско Језеро, иако вештачко, ипак плени својом лепотом, посебно када се гледа са скијашких терена планине Бистре. Језеро нуди много могућности: риболов, камповање, шетње...

Национални парк Маврово обилује ретким биљним и животињским врстама.

Галичник са својом аутентичном архитектуром, са богатим културним наслеђем, неговањем народних обичаја - Галичке свадбе и са живописном природом представља туристичку атракцију.

Галичка свадба

Језеро Матка

Клисура Матка је позната као клисура лептира, са преко седамдесет ендемичних врста дневних и ноћних лептирова, више ендемичних врста паука, ендемичних

љубљака и друго.

Крушево – етноград

Изради туристичку карту Републике Македоније! Она ће ти помоћи у путовању.

Туризам је привредна грана која је усмерена према организовању путовања и привременог смештаја. Људи путују на одмор, из забаве, ради рехабилитације, ради посете културних и спортских догађаја, природних атракција, историјских споменика.

У Републици Македонији су развијени **планински, језерски и речни туризам**. Постепено се развија и **сеоски туризам**. За многе домаће и стране туристе интересантне су и многобројне пећине, национални паркови, брзе планинске реке, **историјски споменици и археолошка налазишта, природне реткости...**

Туризам је важна грана у привреди наше земље. Највеће туристичко подручје је приобаље Охридског Језера, а затим и Преспанско Језеро и Дојранско језеро.

Од зимских и планинских туристичких центара најзначајнији су: Попова Шапка на Шар Планини, Маврово на Бистри, Стрежево и Копанке на Баби, Крушево на Бишевој Планини, Берово на Малешевским Планинама и други.

Речни туризам се одвија поред река. Тамо срећемо спортске риболовце... На брзим водама реке Треске се одвија **кајакарски спорт или кајак на дивљим водама**.

У Македонији има и пећина (**Момичек - Македонски Брод...**), археолошких налазишта (**Хераклеја, Стоби, Скупи...**), природних реткости (**Кокино...**) итд.

У почетку се од тебе тражило да сакупиш материјал о лепим местима у твом месту и оним у Републици Македонији. Материјал искористи сада. Направи **пројекат** на тему: **Туристички локалитети у мојој домовини**. Ради самостално или у групи.

ШТА СМО НАУЧИЛИ

Од чега зависи која ће привредна грана бити развијена у некој земљи?

На које привредне гране утиче клима?

Који ветрови дувају у Републици Македонији? У ком делу државе дува ветар Вардарац?

Која рудна богатства има наша држава?

Која индустријска грана се развија са прерадом руда?

Како утиче рељеф земљишта за развитак привреде?

Које су веће планине у Македонији?

Која је привредна грана развијена у планинским пределима?

Које су веће равнице у домовини?

Које су привредне гране развијене у равничарским пределима?

Које се индустријске гране развијају прерадом сточарских и пољопривредних производа?

Кратко опиши све што знаш о туризму.

Објасни на каквим местима се развија туризам.

Именуј најпознатије зимске спортске туристичке центре у Македонији.

КУЛТУРНИ ЖИВОТ И ИНСТИТУЦИЈЕ КУЛТУРЕ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

Култура је све што је створило људско друштво и што постоји као последица телесног и умственог рада људи. Култура је сложена целина и састоји се од три међусобно повезаних делова:

материјална култура

духовна култура

национална култура

Активности:

Направите истраживање, спознајте и продискутујте шта све сачињава културу као човекову одлику!

Посети најближу библиотеку у месту живљења и дознај нешто више о начину сакупљања, чувања и издавања књига!

Библиотека је институција у којој се сакупљају, сређују и чувају књиге које се дају на коришћење члановима библиотеке. У библиотекама, осим књига има и новина, ревија и других часописа, а могу да се нађу и музички снимци, слике, филмови, мапе и слично.

Универзитетска библиотека – Скопје

Сцена са позоришне представе

Позориште је врста сценске уметности која се бави извођењем драмских текстова пред публиком, помоћу говора, гестикулација, музике и слично. У позоришну уметност спадају и луткарске представе, опера и балет.

Опера је музичко сценско дело које у себи уједињује више уметности: музику, балет, вокално извођење и ликовну уметност преко декора и костима.

Балет је музичко сценско дело у коме се плес користи као средство за изражавање, уз пратњу оркестра који изводи класичну музику.

**Балетска изведба у
Македонском народном позоришту**

Упознајте се са репертоаром најближег позоришта и организујте посету позоришној представи!

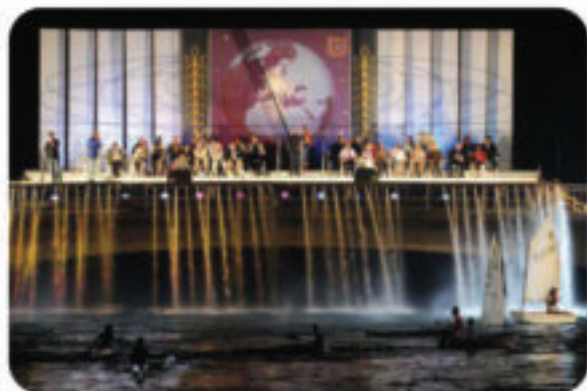
Интернационални фестивал филмске камере „**Браћа Манаки**“ одржава се сваке године у Битољу. Фестивал је такмичарског карактера у области филмске уметности.

Биоскоп је простор где се приказују филмови преко пројектора на филмском платну. Биоскопске сале су најчешће сличне позоришним. Биоскоп може да има и више сала у којима се приказују различити филмови.

При посети културних установа много је важно да поштујеш правила лепог понашања, да поштујеш извођаче, као и осталу публику, а то значи да се понашаш примерно.

У Републици Македонији творе истакнути творци, као што су писци, песници, ликовни и музички уметници, режисери, научници.

„**Охридско лето**“ је једна од најзначајнијих културних манифестација у Републици Македонији која достојанствено представља културне вредности наше државе Европи и свету.

Струшке вечери поезије

Задатак:

Пронађите податке о значајним личностима из области литературе и уметности.

„ **Струшке вечери поезије** “

Представљају светски поетски скуп на коме се додељује највеће признање за поетску делатност - „**Златни венац**“ и награда „**Браћа Миладиновци**“ за најбољу поетску књигу македонског аутора између два поетска фестивала.

Истражуј и дознај које се друге културне манифестације одржавају у Републици Македонији!

РЕЛИГИЈЕ И ВЕРСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

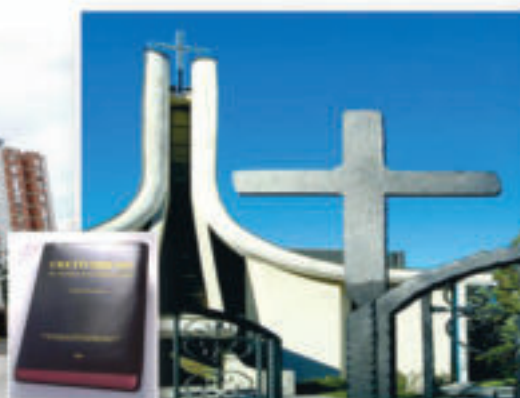

Разговор на тему – Како моја породица обележава велике верске празнике? Користећи технику ЗХУ(знам, хоћу да знам, учим), откриј о религијама и верским заједницама!

ЗНАМ - Шта мислимо да знамо о религији и верским заједницама?	ХОЋУ ДА ЗНАМ -Шта хоћемо да научимо?	УЧИМ -Шта смо научили?

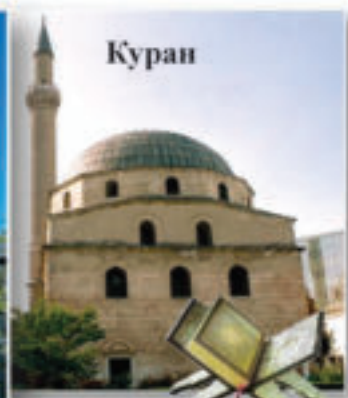

Саборни архиепископски храм „Свети Климент Охридски”

Библија

Католичка црква

Куран

Џамија

Религија је веровање у натприродна бића према којима верници имају посебна осећања, практикују ритуале и обреде, поштују одређене симболе и организују се у религијске организације.

У Републици Македонији доминирају хришћанска и исламска религија.

Хришћанска религија је базирана на животу, учењу и делима Исуса Христа. У оквиру хришћанства постоје православна вера, католичка вера и протестантизам.

Православни хришћани су организовани у Македонску православну цркву - Охридску архиепископију. Део хришћанских верника је организован у Католичку цркву, Евангелијско-методистичку цркву и у другим мањим верским заједницама.

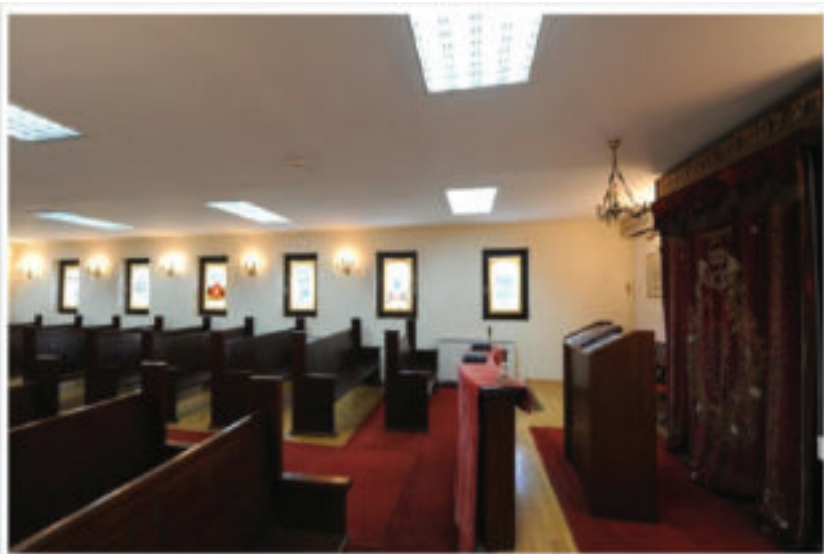
Припадници ислама верују у Алаха, а Мухамед је пророк, и организовани су у Исламску верску заједницу у Републици Македонији. Верски објекти су џамије и медресе. Овој верској заједници главно припадају верници Албанци, Турци, Бошњаци, Роми и Македонци муслимани.

Заједничко за све религије су убеђења о: **миру, слози, љубави, помагању болеснима, слабима и сиромашнима и ненаношењу боли људима око нас.**

У Републици Македонији има припадника и јеврејске религије. Они су организовани у Јеврејску заједницу.

Јевангелистичко –
методистичка црква

Синагога

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

Како разумеш реч **култура**?

Које културне установе постоје у твом месту?

Како треба да поступаш да би имао квалитетан културни живот?

Опиши твоје понашање при посети културне установе.

Шта значи израз **верска заједница**?

Објасни реч **религија**!

Које су религије најзаступљеније у Републици Македонији?

Наброј основне разлике између хришћанске и исламске религије и религиозних објеката!

Чему нас уче све религије?

Истраживање

Највећи верски празници верника у мом крају.

ПРАВА И ДУЖНОСТИ ГРАЂАНА РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Сваки човек има своја права, али и обавезе, према самом себи и према другим људима у заједници, без разлике на уверења и веру, према Законима и према Уставу државе.

Људска права према законима у нашој земљи, као и према Европској конвенцији за људска права, су:

1. **Право на слободу** (уколико се није огрешио о закон).
2. **Право на живот** (нико не сме намерно да буде лишен живота).
3. **Да није малтретиран** (нико не сме да буде мучен или понижаван).
4. **Право на слободу и сигурност.**
5. **Свако има право на правилно суђење.**
6. **Право поштовања приватног и породичног живота.**
7. **Слобода уверења, савести и религије.**
8. **Слобода изражавања.**
9. **Право на брак.**
10. **Право на лечење и лекове.**

Дозволи да, права која ти желиш да имаш, има свако, само тако ћеш бити срећан!

Изради **Т** – табелу са правима и дужностима грађана Републике Македоније.

ЛИЧНОСТ У ГРУПИ И У ДРУШТВУ

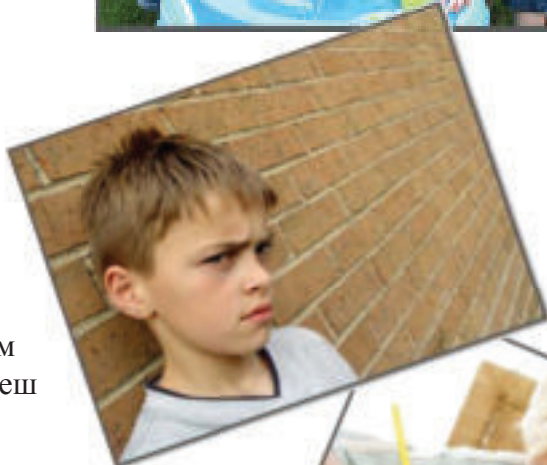
РАЗГОВАРАЋЕМО О:

- томе како проводиш слободно време и са ким;
- личности и групи;
- разлозима за егоизам;
- солидарности, као врлини личности;
- зашто је породица важан фактор за развој личности;
- разлозима за девијантно понашање;
- твојем добром и лошем понашању.

УЧИЋЕМО О:

- личном и групном животу;
- социјализацији личности;
- солидарности и егоизму;
- факторима социјализације;
- девијацији и девијантном понашању;
- правилима понашања у средини и дужностима;
- људским правима и дужностима;
- конфликтима и решавању конфликта.

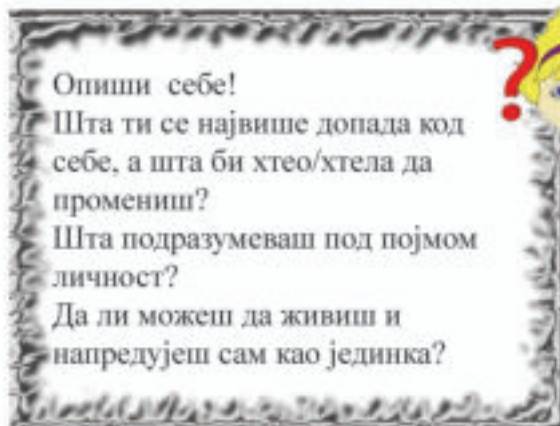

ТВОЈ ЗАДАТАК ЋЕ БИТИ:

- да израдиш плакат о егоистичним поступцима и Т- табелу у којој ћеш изнети своје ставове;
- да израдиш есеј на тему „Група којој припадам“;
- да напишеш састав на тему „Моја солидарност је насмејала много лица“;
- да истражујеш о дечјој амбасди, њеним циљевима и задацима.

ЛИЧНИ И ГРУПНИ ЖИВОТ

Ја сам посебан/посебна и разликујем се од других! Имам своје личне особине, способности и карактеристике, као и нешто које би хтео/хтела да променим.

Ја сам личност и разликујем се од других према мојим физичким, социјалним и психичким особинама!

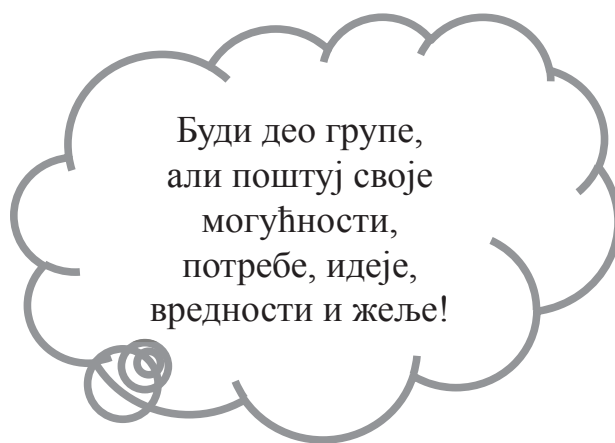

Личност је збир свих особина (физичких, психичких, социјалних) које чине човека посебним. На формирање личности утичу: наслеђе, средина, породица, школа и група вршњака.

ИГРА

Неколико деце се држи за руке и формира круг! Један се ученик добровољно јавља да уђе у круг на било који начин. Али, циљ је да се чланови из круга чврсто држе за руке и да не дозволе да се круг раскине. Ово је само игра, али како су се осећали чланови круга? Како се осећао ученик који се добровољно пријавио да на било који начин уђе у круг?

ШТА ПРЕДСТАВЉА ГРУПА?

Буди део групе,
али поштуј своје
могућности,
потребе, идеје,
вредности и жеље!

КАКО ПРОВОДИШ СЛОБодно ВРЕМЕ?

Припадам одређеној групи

Сви ми имамо потребу да припадамо групи, да се дружимо, да будемо заједно са другим људима. Много је непријатан осећај када желимо, а не можемо да будемо део групе. Свакодневно наш живот проводимо са одређеном групом - са нашим вршњацима, са родитељима, са пријатељима, са рођацима и сл. У породици, школи, школском дворишту, улици, парку и на другим местима проводимо наше време. У групи ми играмо, размењујемо информације, мисли, идеје, осећаје, подршку и дружимо се.

У мојој групи
личност може
да дође до пуног
изражаја.

Група ме
поштује, цени,
охрабрује и
много сам
сигурнија у свом
понашању.

Група ме штити
од спољашног
притиска,
осећам се
безбедно.

Осећам блискост
и искреност
вршњака. Улоге
у групама су
различите.

Постоје **формалне групе**. Такве су школа, школске секције, спортски клубови и итд. У формалним групама је много важно да постоје унапред одређене улоге за чланове групе, да би група могла да функционише и да успешно извршава задатке.

Замислите како би изгледало играње фудбала без унапред одређених улога?

Постоје и **неформалне** групе. Некима од њих припадамо и ми сами. Као што је група вршњака, група љубитеља исте врсте музике или хране, група старије браће и сестара и слично.

Много је важно да се поштују правила у групи. Правила треба да нас воде према циљу који желимо да постигнемо. Да би смо постигли циљ, треба да знамо које активности треба да предузмемо. Такође, требамо поштовати мишљење сваког члана у групи и да сваки члан буде одговоран за остварење циља.

Група у којој желим да будем

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

1. Шта је личност?
2. Које су формалне групе?
3. За које групе кажемо да су неформалне? Зашто?
4. Коју улогу у групи најбоље осећате на часовима у школи?

Активност: израда есеја

Размисли, потражи литературу, консултуј се са одраслима и припреми кратак **есеј** према датим питањима: Како се стварају групе? Шта је то што мотивише људе да се удруже? На који начин комуницирају људи у групи? Колко врста група постоје и каква је разлика између њих? Зашто је значајна активност у групи?

СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА ЛИЧНОСТИ У ГРУПИ

ДЕБАТА:
Прочитајте питања, дискутујте, и заузмите свој став у односу на питање!
Шта значи за тебе реч солидарност?
Да ли си ти солидаран? Када?
Како се односиш када у твом друштву имаш друга који неће да дели ништа са тобом и даје отпор? Да ли си се некада ти понашао тако? Зашто?
Шта би урадио када би неко потражио помоћ од тебе? Да ли увек чекаш да ти потраже помоћ или тачно знаш да процениш када неко очекује твоју подршку? Објасни!

ШТА ЈЕ ДРУШТВО?

Друштво је организована заједница људи у којој они стварају материјална и културна добра и живе према одређеним правилима.

Понашање личности у групи зависи од степена социјализације.

Социјализација представља процес где личност учи и усваја начин понашања у друштву и групама и тако се оспособљава за живот у њима. При томе, он задржава своје личне особине. Ово се учење остварује преко узајамне повезаности између чланова једног друштва. Социјализација започиње у породици и одвија се током целог живота.

Социјализација личности у групи

Личност у групи постиже бољи успех. То је тако због заједничких напора чланова у групи. У групи се развија осећај за другарство, **солидарност**, пријатељство.

Када се чланови помажу у групи, онда је реч о **солидарности**.

Солидарност је позитивна особина.

Уколико дете није довољно социјализовано и задовољава само сопствене потребе и интересе, а не поштује интересе других, у том случају се ради о појави која се зове **егоизам**.

Рад у групи

Разговарај о различитим поступцима при егоизму и солидарности, а затим изради плакат и презентуј га пред разредом!

Свој став у односу на питање Унеси у Т-табелу !
Да ли оправдавате егоизам?

Слажем се, зато што...

Не слажем се, зато што...

Ја сам за СОЛИДАРНОСТ!

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

1. Шта је социјализација?
2. Када започиње процес социјализације?
3. Да ли се ти осећаш социјализирано?
4. Које карактеристике има недовољно социјализирана личност?
5. Објасни појам солидарност и егоизам!
6. Направи упоређење између солидарности и егоизма!

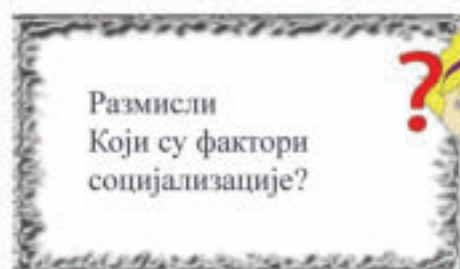

На часу **ерског језика** напиши састав, бирајући један од следећих наслова:

Моја солидарност је вратила осмех многим,
Егоизам уништава љубав у мени.

ФАКТОРИ СОЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ (породица, група вршњака, школа, мас-медијуми)

Сарадња ученик-наставник-родитељ

Породица је основа где се формира личност детета. Она има велики значај у изградњи здраве и стваралачке личности у друштву. Породица је прва, најприроднија и најнепосреднија социјална средина у којој личност започиње свој живот и развој. Љубав и сигурност коју деца добијају у породици им не може заменити нико други. Осећај за безбедност и сигурност коју породица даје деци утиче на њихов правилан развој. У оним породицама где постоји љубав, срдачност, међусобна људска комуникација, поштовање, узајамна помоћ, деца се развијају нормално, са осећањем безбедности и емотивно су стабилнија.

Родитељ за развој детета представља модел са којим оно настоји да се идентификује. Много је значајан и културни амбијент у породици, где ће дете стећи културне вредности (ликовна уметност, књиге, позориште, музика итд).

Учионица

Школа је институција у којој сваки члан групе може да докаже себе као личност која нешто значи пред собом и пред другима. То је један од фактора социјализације.

У разреду стичемо знања, развијамо позитивне навике, поштујемо правила понашања и дружимо се.

Кроз процес образовања и васпитања ученика треба да се делује на грађење позитивног става према друштву школи, родитељима и генерацији. Бољим резултатима разреда доприносимо преко индивидуалног успеха.

Група вршњака је неформална група. Исто је и она један од фактора социјализације.

Група вршњака може да утиче позитивно или негативно на социјализацију личности са својим поступцима и понашањем.

КАКО ГРУПА ВРШЊАКА УТИЧЕ ПОЗИТИВНО, А КАКО НЕГАТИВНО?

Школа

Мас- медијуми као један од фактора за социјализацију личности

Техника - бура идеја, појам мас -медијуми.

Средства за масовни утицај или за комуникацију као што су: радио, теливизија, штампа са својим различитим садржајима и методама, имају за циљ да информишу и да утичу на понашање личности. Исто тако, они утичу на изградњу ставова, мишљења и погледа о друштву, природи или о животу.

Треба имати у виду да средства за масовно информисање у одређеним ситуацијама имају јачи утицај на формирање личности од осталих фактора. **Буди информисан, али пази како примаш информације!**

Дневна штампа

МРЕЖА ДИСКУСИЈЕ

Објасни позитивни утицај	Мас-медијум могу да утичу позитивно или негативно на формирање личности	Објасни негативни утицај

1. Које мас-медијуме најчешће користиш?
2. Колико често користиш мас-медијуме?
3. Направи анкету од 20 испитаника (твојих вршњака) најгледанијих ТВ-серија!

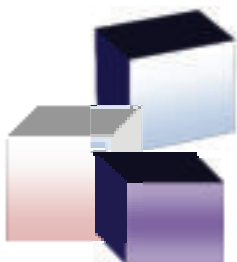

Примените технику КОЦКА!

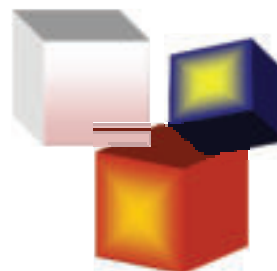
Поделите се у шест група!

Размислите, разговарајте, консултујте се и сарађујте међусобно у групи. Поштујте туђе мишљење, а изнесите своје.

Треба да изнесете што више образложења са којима ћете оправдати своја!

Прва група:
(опште)
Фактори социјализације

Пета група:
(примени)

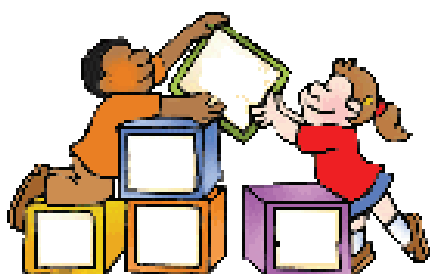
Каква је улога фактора на развој личности?

Друга група:
(упореди)

Упореди школу и групу вршњака!

Шеста група:
(дискутуј)

Зашто су фактори социјализације важни за личност?

Трећа група:
(асоцирај)

Породица-дом, топлина, љубав, толеранција.

Четврта група:
(анализирај)

Тековине фактора социјализације

Рад у паровима

Ученици граде своје ставове о претходно гледаном филму.

Рад у групама - деле се у три групе: ДА, НЕ, УЗДРЖАНИ.

2-3 пара излажу своје аргументе.

Ученици пажљиво слушају и заузимају једен став (ДА, НЕ). Уколико има уздржаних, остају у средини, они који су се определили за ДА, остају на једној страни, а они опредељени за НЕ - на другој страни. Ученици који су заузели стране, образлажу свој избор најјачим аргументима и за то време може да дође до промене ставова. После дебате, свака група одређује по једно лице које ће завршити излагање групе.

ШТА СМО НАУЧИЛИ

1. Шта је породица?
2. Како треба да функционише једна породица?
3. Који су основни фактори социјализације?
4. Како утиче група вршњака на формирање личности?
5. Зашто је школа значајан фактор за социјализацију личности?
6. Објасни какав је утицај мас-медијума на социјализацију?
7. Који је најважнији фактор социјализације? Зашто?

ДЕВИЈАЦИЈА И ДЕВИЈАНТНО ПОНАШАЊЕ ЛИЧНОСТИ У ГРУПИ

Разгледај пажљиво слике!
Шта примећујеш?
Зашто су деца у таквом положају?
Који је разлог за то?
Јесте ли некада били сведоци неког насиља?

Девијантно понашање

На формирање личности негативни утицај имају:

- недовољна родитељска љубав и пасивно родитељско понашање;
- конфликти међу родитељима;
- превелика строгаћа према деци или давање превелике слободе;
- физичко малтретирање деце;
- недовољне породичне финансије;
- одвојеност од родитеља итд.

Ако преовлађују ови негативни утицаји, јавиће се нарушавања у породичним односима, а самим тим породица детету неће моћи да омогући топлину, хармонични живот, тако да ће дете доживљавати трауме и сметње у развоју. Тада долази до одступања од друштвених и културних правила. Овај процес се назива **девијација**, а понашање личности - **девијантно понашање**.

Девијантна понашања су криминал и наркоманија.

Криминал је отступање од друштвених норми. Лице које делује супротно закону и Уставу у сопствену корист врши криминал.

Наркоманија је, такође, девијантно понашање и она подразумева узмање дроге. Дрога је опасна по живот човека. Она уништава човеков живот. Наркоманија је повезана са криминалом.

СПОРТУЈ И ЖИВИ ЗДРАВО!

1. Шта је девијација?
2. Који је разлог за девијантно понашање?
3. Да ли знате шта је то СОС телефон?
4. Шта би урадио уколико се твој најбољи друг девијантно понаша?

Дискусија након гледаног документарног филма - **Дрога убија.**

Изради плакат од фотографија, текстова и других илустрација, при чему ћеш класифицирати разне девијантне појаве!

ПРАВИЛА ПОНАШАЊА У СРЕДИНИ И ИСПУЊАВАЊЕ ДУЖНОСТИ

Преко метода дијалога разговарајте о правилима понашања и о њиховом поштовању.

Издвој правила која се спроводе у твом разреду!

Које казне примењујете при непоштовању правила?

Живот у друштву је уређен према правилима понашања. Без постојања јасних и унапред дефинисаних правила се не би могле извести многе активности. **Правила** омогућавају услове за неометано одвијање активности. Она једнако важе за све.

Уколико се не поштују правила или дође до њиховог кршења, следе казне.

Задатак који треба да се заврши је **дужност**. Дужности требамо извршавати, а правила - поштовати.

Правила лепог понашања у друштвеној средини:

Увек буди насмејан,
љубазан, одговоран,
савестан,
добронамеран!

Помажи
старима и
болеснима!
Не вређај
никога!

Не касни!
На време
долази у
школу!

Буди веран
друг и добар
пријатељ!

Буди пажљив
саговорник!

Одржавај
хигијену у
учионици
и чувај
инвентар!

Буди
одговоран,
пажљив и
активан!
Буди
толерантан!

Не бацај отпадке!
Не ломи дрвца!
Одржавај
зеленило!

Дужности (размисли и продужи)

Поступај према правилима живљења у школи, кући, у игри.

Поштуј различитост код других.

Чувај животну средину и околину у којој живиш.

Воли и поштуј своју домовину.

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

1. Како је уређен живот у друштву?
2. Што омогућавају правила?
3. Што су то казне и када их примењујете?
4. Уколико у вашој учионици нема правила за лепо понашање, формулишите их сви заједно (ученици) и договорите се о санкцијама за њихово непоштовање.

КОНФЛИКТ И ЊЕГОВО РЕШАВАЊЕ

Разговарај о твом добром и о твом лошем понашању. **Бура идеја:** Разгледај пажљиво слике понашања и дискутуј о томе на шта ти асоцирају. Која реч вас асоцира на конфликт?

Изради Т- табелу

Моје добро понашање

Моје лоше понашање

Расправа са могућим последицама

Реч конфликт означава судар, расправу, борбу, примену силе и насиље.

Вербални конфликт

Живети у друштвеној средини, значи свакодневно комуницирати са људима који имају различите карактере. Да би постојао конфликт потребно је минимум двоје.

Обе стране својим понашањем утичу на конфликтну ситуацију својим супростављеним мишљењима, оптужбама, увредама, претњама. Уколико се конфликт не реши, нарушавају се добри односи међу људима.

Сви ми имамо различите идеје, могућности, жеље и потребе (за сигурношћу, љубављу и пријатељством, поштовањем, за храном, за самодоказивањем и много других потреба). Када су нам задовољене потребе, осећамо се срећни и задовољни. Спречавање остваривања потреба доводи до конфликта.

Постоје вербални конфликт и конфликт са применом силе и насиља.

Направите симулацију конфликта преко **играња улога**, као и његовог разрешења.

Прва група: Како ћеш реаговати ако те неко намерно удари? Ако би дошло до конфликта, како би га решио?

Друга група: Ученици имају задатак да преко додира предмета, а да га при томе не виде, опишу и да кажу о ком се предмету ради. Уколико има супротстављених мишљења, како би решили конфликт?

Методe разрешења конфликта

Један од начина за разрешење конфликта је помирење. Ако се конфликт реши у потпуности, помирење ће бити успешно. Конфликти су стално око нас и ми их у свакодневном животу не можемо избећи. Али затоа треба да будемо, пре свега, толерантни, попустљиви, да научимо да излазимо на крај са конфликтима и да тежимо ка њиховом решавању, увек преко разговора.

Толеранција значи стрпљивост, поштовање различитости код људи, поштовање људи.

Пружи руку да би избегао конфликт

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

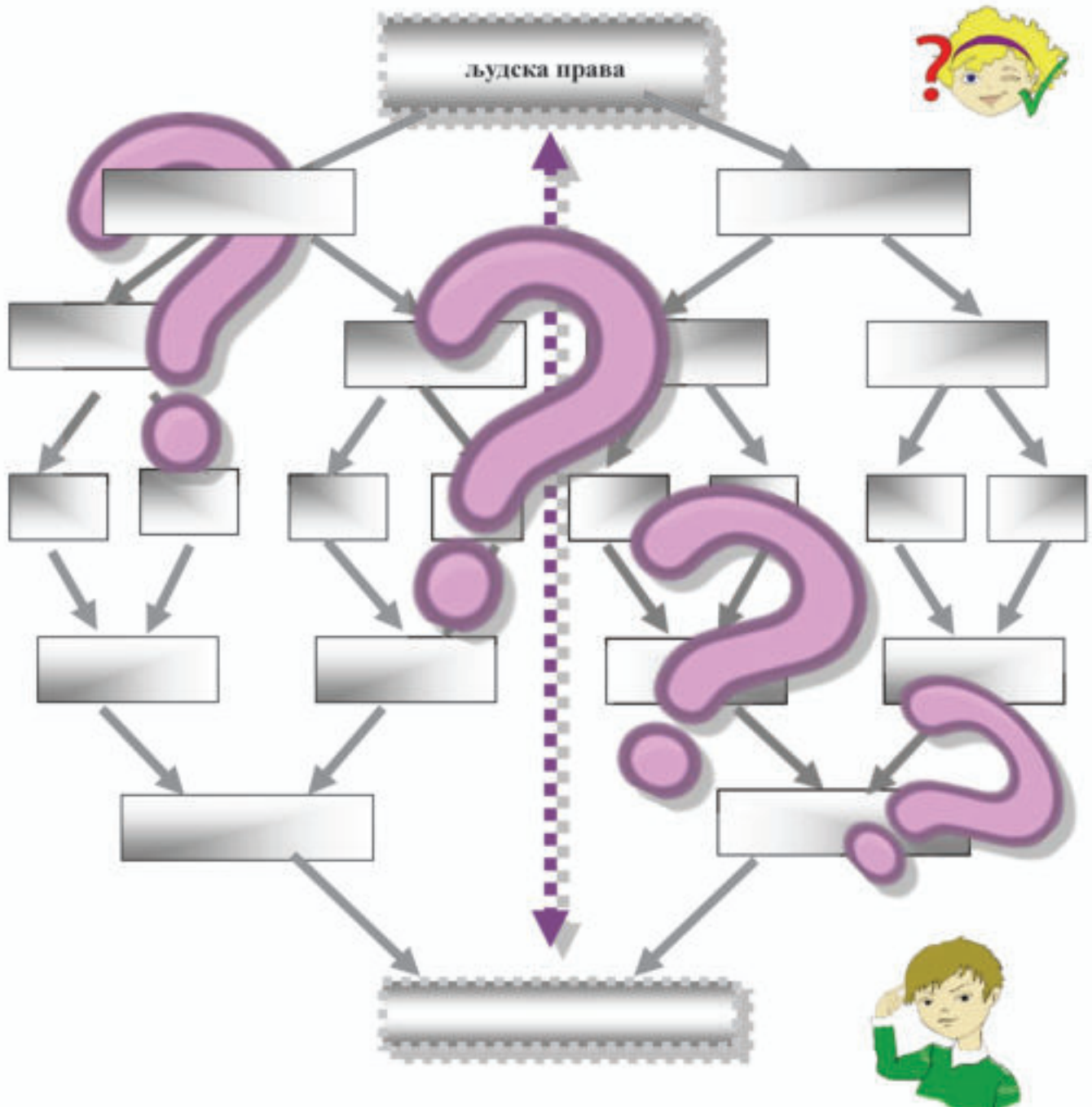
1. Шта је то конфликт?
2. Када имамо конфликт?
3. Какав може да буде конфликт?
4. Наброј методе за решавање конфликта и објасни их.
5. Који је метод за тебе најприхватљивији? Зашто?

На часу **македонског језика** напиши кратак састав о настанку конфликта када није задовољена нека потреба. Притом дај твоје решење за конфликт.

ПРАВА ДЕЦЕ КАО ЧОВЕКОВА ПРАВА

1. Подсети се о твојим правима и дужностима.
2. Попуни призму кључним термином **човекова права** и **право на слободу и сигурност**.

Разговарај о твојим вредностима. На листу хартије напиши особине (и карактерне и физичке) који чине да будеш различитији од твог друга.

Односи између људи у једном друштву се уређују одређеним правима. Људи се међу собом разликују по: боји коже, роду, религијској и етничкој припадности, језику на коме причају, богатству, образовању и другом. Разлике не смеју да буду разлог да се не дружимо. Свака индивидуа има своју вредност. Вредности свих људи треба да се поштују. Сви људи требају да буду равноправни између себе. Не треба да постоји дискриминација због боје коже, рода, религијске или етничке припадности.

Једнакост (равноправност) се види у једнаким правима за све људе. Али једнакост не може да се одвоји од слободе. Слобода значи једнако право за свакога пред законом. Човекова права су универзална и припадају свим људима света.

Универзална декларација о правима човека је усвојена на Генералној скупштини Уједињених нација у Паризу, 10 децембра 1948 године.

За најзначајнија човекова права сматрају се следећа:

УНИЦЕФ је организација при Уједињеним нацијама која се брине о чувању, заштити и напретку дечијег живота.

Рад у групама:

Свака група добија лист хартије на коме је написано неко право или сами бирају о ком праву ће разговарати из Конвенције о правима деце. Група има задатак да поразговара о праву као и о начину његовог кршења. Група може да припреми и ситуацију у којој ће глумити.

Полазећи од Универзалне декларације о правима човека, и деца уживају сва права. Деца имају своја права и одговорности, а она су утврђена Конвенцијом о правима детета која су једногласно усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација у 1989 години. Република Македонија је ову Конвенцију потписала 1993 године. То значи да Влада треба да се потруди да свако дете у Македонији има права записана у Конвенцији. Школа треба да буде место где ће деца учити о својим правима и где се очекује да њихова права буду заштићена.

Права и дужности деце (размисли и продужи)

Права деце

Деца имају право на образовање.

Свако дете има право да живи и да се развија слободно, без насиља.

Свако дете има право да говори на свом језику и да има своју културу.

Обавезе деце

Редовно посећивање школе.

Поштовање својих родитеља.

Брига о свом здрављу.

Деца имају право да живе у миру и слободи.

Нико нема права да вређа децу.

Дете има право на приватност.

Пошуј туђе мишљење.

Чувај и не загађуј животну средину.

Не дискриминирај људе око себе.

Деца уче...

Ако дете живи са постојанима, научиће да живи.

Ако дете живи са критикама, научиће да осуђује.

Ако дете живи са неареностију, научиће шта је истина.

Ако дете живи са страхом, научиће да буде плашљиво.

Ако дете живи у једнакости, научиће шта је правда.

Ако дете живи са толеранцијом, научиће да буде стрпљиво.

Ако дете живи са охрабреним, научиће да буде сигурно у себе.

Ако дете живи са признањем, научиће да је добро да се има циљ.

Ако дете живи у сигурности, научиће да верује у себе и у друге.

Ако дете живи са презирањем и изабрањем, научиће да мрзи себе и друге.

Ако дете живи са поштовањем и пријатељством, научиће како да пронађе љубав у свету.

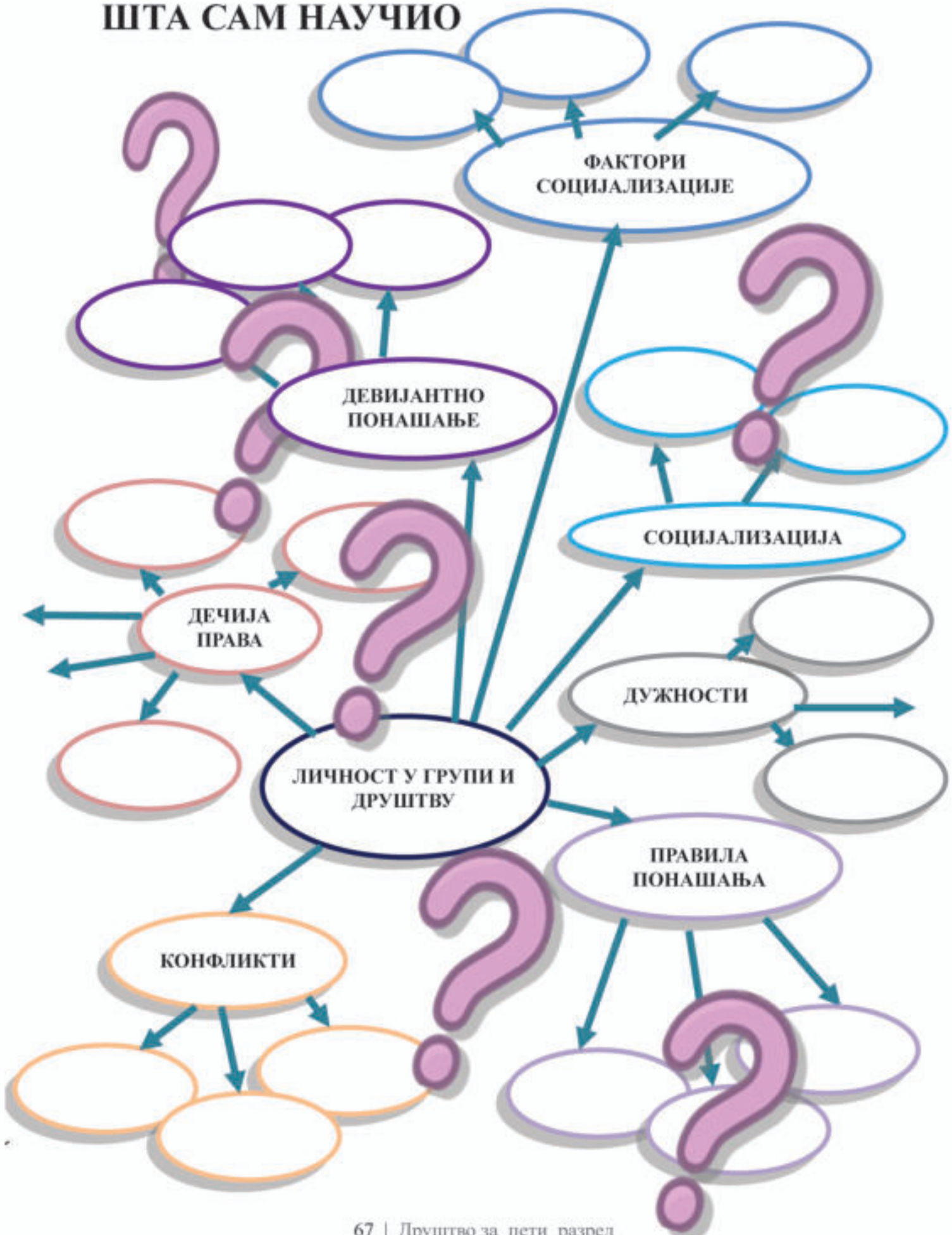

1. Шта су то права?
2. Објасни једнакост и равноправност у људским правима.
3. Зашто кажемо да је Декларација о човековим правима универзална?

Поделите се у групе и истражујте који су циљеви и задаци дечијих амбасада. Која је прва дечија амбасада? Ко се други брине о заштити права деце?

ШТА САМ НАУЧИО

**0800 1 2222 - БЕСПЛАТНИ СОС ТЕЛЕФОНСКИ БРОЈ ЗА
ДЕЦУ И МЛАДЕ У ОКВИРУ ПРВЕ ДЕЧЈЕ АМБАСАДЕ У СВЕТУ
- МЕЂАШИ. ДЕЦА И МЛАДИ МОГУ ДА СЕ ЈАВЉАЈУ И
ПРИЧАЈУ О ПРОБЛЕМИМА КОЈЕ ИМАЈУ **СВАКОГ РАДНОГ ДАНА**
ОД 8.00 ДО 20.00 САТИ.**

**КЉУЧНЕ РЕЧИ
ДЕВИЈАЦИЈА
АЛКОХОЛИЗАМ
НАРКОМАНИЈА
КОНФЛИКТ**

1. За коју личност кажемо да је социјализована? Објасни!
2. Који је разлог за девијантно понашање?
3. Да ли си употребио до сада СОС телефон? Зашто?
4. Наброј дечија права и обавезе!
5. Шта би урадио уколико се твој најбољи друг нађе у конфликтној ситуацији?

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА У СВЕТУ

РАЗГОВАРАЋЕМО О:

- нашим рођацима и пријатељима који живе у иностранству;
- разлозима за исељавање из наше земље;
- зашто је значајно чланство у Европској Унији;
- потенцијалним изворима енергије.

ТВОЈ ЗАДАТАК ЋЕ БИТИ ДА:

- посетиш археолошко налазиште;
- истражујеш о културном наслеђу Македоније;
- израдиш извештај о споменицима културе;
- израдиш пројекат на тему „Мој сусрет са једним странцем“;
- напишеш писмени састав на тему „Један исељеник прича“;
- истражујеш у улози новинара о странцима у Републици Македонији и разлозима за њихов боравак;
- израдиш хронолошку траку Европске Уније;
- израдиш дневник са двоструким записом о проблемима у глобалном свету;

УЧИЋЕМО О :

- Културном наслеђу на просторима Републике Македоније;
- споменицима културе;
- исељеништву из Републике Македоније у свету и разлозима за исељавање;
- странцима у Републици Македонији;
- Европској Унији;
- Европској интеграцији;
- глобализацији и проблемима у глобалном свету;
- енергији и алтернативним могућностима;
- глобалном свету и саобраћају.

КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ НА ТЛУ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Разгледај пажљиво фотографије!
Које си објекте препознао?
Да ли си посетио неке од њих?
Наброј друге грађевине из прошлости које
знаш!

**СКОПСКО
КАЛЕ**

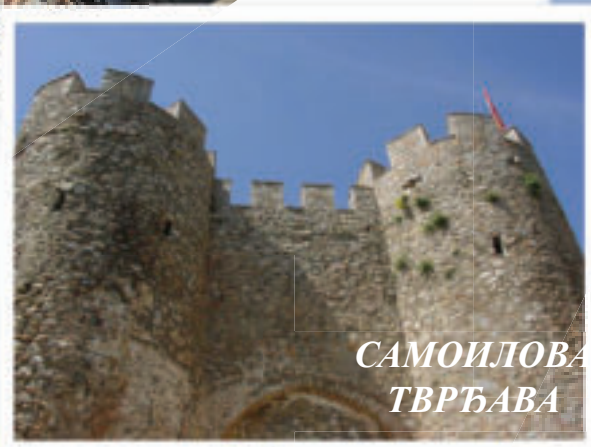
**СКОПСКА
СТАРА
ЧАРШИЈА**

**ШАРЕНА
ЦАМИЈА**

**САМОИЛОВА
ТВРЂАВА**

ГАЛИЧНИК

ОХРИД

Македонија има богату културну и историјску прошлост. Свако насеље, сваки град се поноси својом прошлошћу. Људи са великим задовољством и интересовањем проучавају остатке из прошлости. Пронађено је много археолошких налазишта и остатака старих грађевина, цркви, манастира, цамија, фрески. Они говоре о великом културном наслеђу Републике Македоније.

Много грађевина из прошлости је уништено земљотресима, поплавама или у пожарима, али и у разарањима за време освајачких ратова. Данас многе од тих грађевина из прошлости људи рестауришу (обнављају) да би изгледале ко некада.

Археологија је наука која се бави ископавањем и проучавањем предмета старих култура.

Археолог је научник који истражује живот људи који су живели у прошлости и објекте које су они оставили иза себе.

Са наставником посетите археолошко налазиште.
Уради писмени састав (извештај) о посети!

Са наставником посетите археолошко проналазиште.
Напиши писмени састав (извештај) о посети

Дуготрајно истраживање: Сакупљај основне податке - фотографије о културном наслеђу Македоније.

Откривена археолошка налазишта на територији наше земље су сведочанства материјалне културе. Значајни остаци су ископани у **Пелагонији, Требеништу код Охрида, Маџарима код Скопља, Таринцима код Штима** и на многим другим местима широм наше земље. Бројни праисторијски предмети од керамике и алатке од камена се налазе у музејима Македоније.

Широм целе територије пронађени су остаци који потичу из античког периода. Из овог времена су посебно значајни градови, са мозаицима и скулптурама, и то: у близини Битоља - **Хераклеја, Стоби** у близини Демир Капије, **Лихнидос** - Охрид, **Скупи** - Скопље и други.

Хераклејски мозаици

Кокнио се налази у близини Куманова и најстарија је опсерваторија на Балкану.

Сачуване до данашњег дана су тврђаве: **Скопско Кале, Самуилова тврђава** у Охриду, **Маркове Куле** у Прилепу.

Посебно обележје представља **староградска архитектура**, која се може доживети у старим деловима **Охрида**, у **Крушеву** и у **Старој скопској чаршији**.

Споменици културе

Сакупи основне податке о неком споменику културе у твом месту живљења.

- Направи извештај по следећем плану:

1. Када је створен?
2. Ко га је изградио?
3. За шта се користио у прошлости?
4. Каква је његова намена данас?

**МОСТ
КРАТОВО**

**АРАБАТИ
БАБА ТЕЋЕ -
ТЕТОВО**

**МУЗЕЈ ГРАДА
ОХРИДА**

**СВЕТИ ЂОРЃИЈА –
ОКОЛИНА ШТИПА**

**КАМЕНИ
МОСТ –
СКОПЈЕ**

**СВЕТИ
ПАНТЕЛЕЈМОН
– НЕРЕЗИ КОД
СКОПЈА**

Културно наслеђе у Републици Македонији је изванредно богато великим бројем старих грађевина. У наслеђе из хришћанства су нам остале цркве и манастири, у чијој су изградњи учествовали врхунски мајстори. Они су својом мајсторском вештином створили прекрасна дела у унутрашњости цркава и манастира.

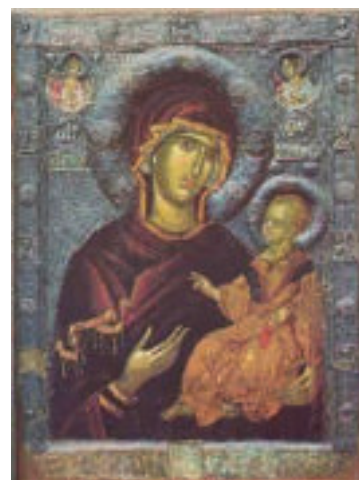
Фреско сликарството (зидно сликарство) је један од најлепших делова византијске уметности. Фреско сликари, зографи, су, под утицајем хришћанске културе, стварали фреске и живописе огромних уметничких вредности.

Фреска - Лесновски манастир

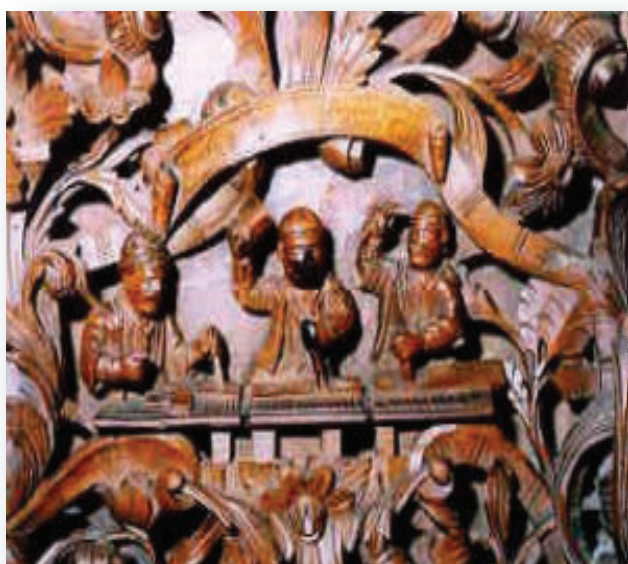

Оплакивање Христа

Св. Богородица – икона

Копаничарство (резбарска уметност) - копаничари су длетом, од дрвета стварали раскошне иконостасе, који и данас красе неке од македонских цркави.

Колективни аутопортрет -Св. Спас

Бигорски дрворез - Св. Јован Бигорски

Народна ношња

Народна ношња

Охридски бисери

Народна ношња

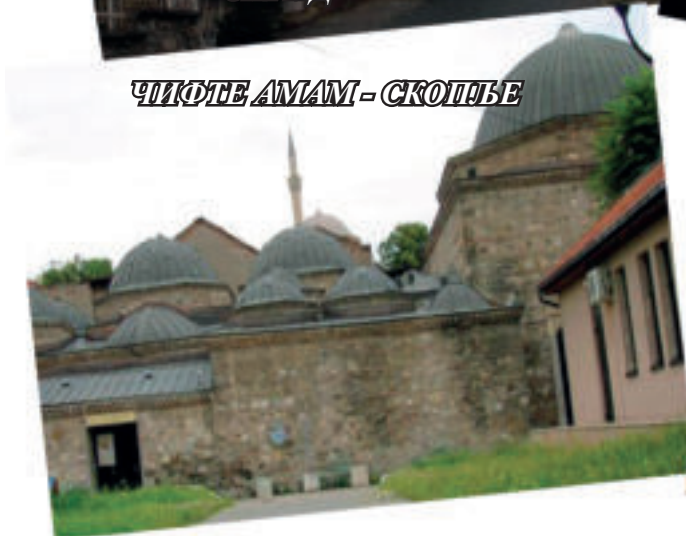
Исто тако и ислам има јаки утицај на културно наслеђе, посебно у архитектури, преко верских објеката - **џамија, ханова (преноћишта), амама (бање), сахат кула, мостова.**

**АРХИТЕКТУРА
ОХРИД**

КУРШУМЛИ АН - СКОПЈЕ

ЏИФТЕ АМАМ - СКОПЈЕ

УНУТРАШЊОСТ ШАРЕНЕ ЏАМИЈЕ

Македонија - мултикултурна ризница

**МУЛТИКУЛТУРА
- КУЛТУРНА
РАЗЛИЧИТОСТ;
ПОСТОЈАЊЕ ВИШЕ
КУЛТУРА.**

Од сакупљених материјала од истраживања, на часу ликовног образовања израдите плакат на тему: „Македонија - мултикултурна ризница”!

Кроз векове се развијало много заната, неки од њих до савршенства: филигранство, грнчарство; ту се убрајају и казанције, опанчари, бојације итд.

Уколико у твом месту живљења има нека занатска радионица, посети је. Изради временску траку те занатске радионице.

Фолклор је преко песама опевао судбину народа који је живео у Македонији.

Да ли знаш неку народну песму?

Који су карактеристични народни инструменти?

Направи упоређење сличности и разлика између македонског народног мелоса и народног мелоса других етничких заједница.

Обичаји, народне ношње су значајни део културе македонског народа. Сачувана писма и рукописи, писани на народном језику, ћирилицом, говоре о **македонском језику**, исконском према свом постојању. Исто тако, и припадници етничких заједница имају своје писмо. На пример, 22 новембра 1908 година у Битољу је створена албанска азбука.

Истражуј: од када потиче писмо других етничких заједница у Републици Македонији!

Опиши обичаје верског празника који прослављаш у твом дому!

Положај Републике Македоније и утицај, посебно религије, а највише хришћанства и ислама, допринели су да она буде мултикултурна заједница. Бројне грађевине и споменици из прошлости говоре да се на њеној територији испреплетало више култура.

Размисли!

Како треба да негујемо културно наслеђе?

Охрид, древни Лихнидос, препун трагова времена, је под заштитом **УНЕСКО-а**.

НЕШТО НЕОБАВЕЗНО, АЛИ КОРИСНО

ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Сваки народ жели да сачува своје национално богатство, односно, богатство своје прошлости.

Где и како би сачувао национално богатство уколико не би постојали музеји?

Музеји су институције у којима се сакупља, чува и презентује културно-историјско наслеђе Македоније, од праисторије па до данас.

Више градова у Македонији имају своје музеје. У њима се чувају експонати предмета, документи, фотографије, књиге и др.

Људи (посетиоци) посећују музеје преко бројних припремљених изложби где могу да осете дух прошлости и бар за моменат украду један тренутак историје коју су стварале прошле генерације. **Основни задатак музеја су музејска делатност истраживања, сакупљања, сређивања, заштите и чување музејског материјала.**

У музејима раде стручна лица - кустоси, који имају све информације, па могу да ти објасне о свему што те интересује у вези неког старог предмета, документа, фотографије, рукописа.

МУЗЕЈ ГРАДА СКОПЉА

Музеј града Скопља је основан 1949 година. Од 1970 године смешта се у адаптирани део на старој железничкој станици. Од тада до данас, музеј повезује делатност уметности у граду Скопљу.

ДОЗНАЈ ВИШЕ!

www.muzejbt.org.mk
www.museumstruga.mk

РЕДОВНО ПОСЕЋУЈ ИЗЛОЖБЕ У МУЗЕЈУ!

Истражуј !

Ако у твојем месту живљења има музеј / музеја, посети га /их. Разговарај са запосленима и води белешке. Стекнута сазнања запиши у твој дневник - **Експонати из моје прошлости**. Ако се у твојој школи организује НАУЧНА ЕКСКУРЗИЈА кроз нашу домовину, посети музеје у: источној Македонији -завод и Музеј у Струмици, Народни музеј у Тевђелији; у западној Македонији

- Природонаучни музеј у Струги.
- Посети Музеј града Скопља.

О културном наслеђу наше земље се брине
Министарство за културу Републике Македоније.

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

- Шта сачињава културно наслеђе једног народа?
- Која је најстарија опсерваторија на Балкану?
- Која археолошка налазишта у Републици Македонији знаш?
- Где се налазе најпознатији мозаици из античког периода?
- Које тврђаве су сачуване до данас?
- **Староградска архитектура је обележје којих градова?**
- Наброј цркве или манастире значајне по старим фрескама и резбама.
 - Преко којих објеката се види утицај ислама?
Наброј их!
 - Који објекти су обележја главног града Републике Македоније?
 - Које старе занате знаш?
 - Под чијом заштитом је град Охрид?
 - Какве институције су музеји?
 - Шта је део савременог културног наслеђа Републике Македоније?
 - Зашто је Македонија мултикултурна ризница?

ИСЕЉЕНИШТВО ИЗ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ У СВЕТУ

Пажљиво прочитај текст (разговор троје деце). Изнеси свое мишљење. Свако од нас има своје блиске или даље рођаке и пријатеље који су се иселили из наше државе и живе у другој држави, ван границе Македоније. Разговарај, подели мишљење!

Јас сам из Македоније, али живим са мојим родитељима у Аустралији.

Јас сам из Македоније, али живим са мојим родитељима у Француској.

Јас сам из Македоније, али живим са мојим родитељима у Швајцарској.

Колико година живите у Аустралији?

Моји баба и деда су пореклом из Македоније. За време балканских ратова су се иселили из Македоније у Париз, Француску. А ја сам рођена у Паризу и живим у Француској. Али моју домовину не заборављам.

Ја сам рођен у Македонији, у Гостивару. Моји родитељи нису били запошљени. Услови за живот су били много тешки. Све то ја нисам био разумео, зато што сам био веома мали. Прво је отишао мој отац, а затим смо отишли моја мајка, сестра и ја.

Македонија има дугу историјску прошлост. Становништво се у Македонији кроз историју стално пресељавало.

Истражуј!

Разлози за исељавање становништва из Македоније.

ДЕБАТИРАЈ – ДА ИЛИ НЕ ТЕМА: БОЉЕ МОГУЋНОСТИ ЗА ЖИВОТ ВАН ГРАНИЦА МАКЕДОНИЈЕ

Поделите се у две групе.

Прва група нека набраја све разлоге за ДА, а друга група за НЕ.

Дебатирајте, поштујући туђе, а износећи своје мишљење.

Треба да изнесете што више образложења којима ћете оправдати своје ставове.

Миграција је исељавање (емиграција) становништва из једног места и досељавање (имиграција) у друго место живљења. Становништво у Македонији најчешће мигрира из следећих разлога:

- **социјалних** - у потрази за бољим условима за живот;
- **политичких** (присилних);
- **верских**.

Према томе где се одвијају, миграције се деле на **унутрашње и спољашне**.

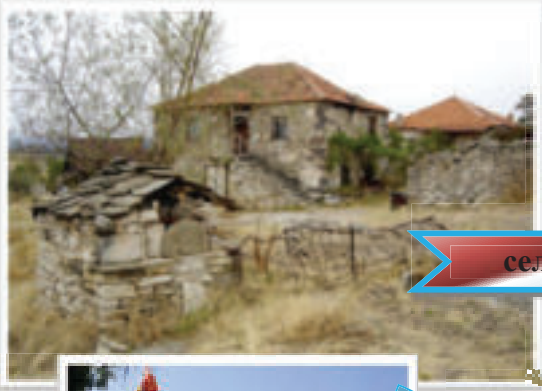
Унутрашње миграције – сеобе становништва из једног у друго место, у границама наше земље.

Као део унутрашњих миграција постоје **дневна и сезонска** кретања.

Ко учествује у тим кретањима?

Спољашна миграција – досељавање у туђу земљу, односно исељавање из своје земље.

Исељеници су са својом земљом у сталној вези преко: **Агенције за исељеништво, амбасада Републике Македоније, конзулата и Матице исељеника из Македоније**.

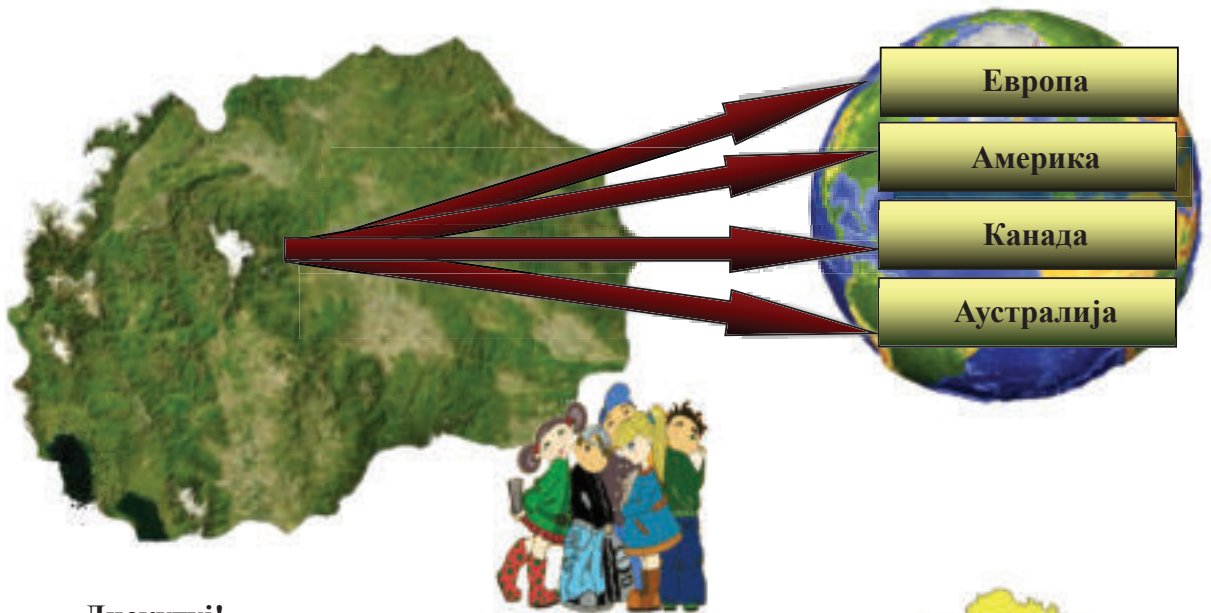
Они се организују у исељеничке организације: културно-уметничка друштва, клубове, спортске манифестације, асоцијације, школе, штампане медијуме, црквене општине, телевизија, радио... Исељеници из Македоније негују свој матерњи језик, обичаје и традицију своје земље и свог народа.

Истовремено, исељеници су активно укључени у афирмацију Македоније у свету.

Уједињена македонска дијаспора или УМД је међународна организација, основана 2004 године, са седиштем у Вашингтону, САД, која се брине о интересима и потребама македонских заједница широм света.

Разгледај слику!

Дискутуј!

- ✓ У којим земљама има највише исељеника из Македоније?

На часу српског језика уради писмени састав на тему: „Један исељеник прича...“

СТРАНЦИ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

Проширите знаења и стекните сазнања о странцима у Републици Македонији!

У улози **новицара-истраживача** дознај: (Предходно припремилисту са питањима. Питања треба да буду конкретна, кратка и јасна. Помози овом младом новинару-истраживачу да састави листу питања.)

Који су њихови утисци из наше земље?

Колико времена и зашто бораве у Македонији?

Која је њихова земља?

Странац је лице које није држављанин Републике Македоније или личност која се налази на територији једне државе, а поседује држављанство друге државе.

Иностранство је све што је ван граница државе у којој живимо, односно под иностранством се подразумевају све остале државе.

У Републици Македонији бораве странци из више држава, највише из суседних. Али, има и странаца из целог света.

Разлози за њихов боравак су најразличитији:

- туризам (нашу државу посећује много туриста);
- дипломатско-конзуларна представништва страних држава у Републици Македонији;
- службене мисије за њихове Владе или за Међународну организацију;
- запошљавање, школовање, специјализације, научно истраживање или вршење одређене професионалне делатности;
- конгреси, семинари и друге манифестације;
- политички, научни, културни, спортски или верски догађаји;
- медицински прегледи;
- стране инвестиције и др.

Странци у Републици Македонији желе да се упознају са културним наслеђем, традицијом, обичајима и националним јелима.

Зашто?

Као добри домаћини, размислите: Како и на који начин ћете представити Своју земљу једном странцу?

Културне знаменитости
Национална јела
Обичаји

ПРОЈЕКТНА НАСТАВА

Припремите се за пројектну наставу са вашим наставником!

Израдите истраживачки пројекат на тему:

„Мој сусрет са једним странцем у Македонији“

Не заборављајте круг правила!

Дискутујте и сазнајте фазе пројекта!

Искористите предходна знања, искуства, али и жељу за њихово проширивање!

Дознајмо о странцима у
Републици Македонији!

Како ћемо то урадити?

Са презентацијом,
на јавном часу!

Шта хоћемо да дознамо?

Водич у твоје истраживачке активности

Формирајте тимове и одредите задатке!
Одредите време потребно за припрему!

Истражујте!

Посетите институције и појединце (личности)!

Направите избор материјала и информација:

- текстови и новине, интернет, медијуми;
- слике, фотографије;
- направите интервју, разговор са странцем; у зависности од могућности, урадите то лично или користите телефон, мејл.
- лична сазнања и сазнања одраслих.

Саставите питања!

Своје утиске и закључке из истраживања лепо припремите за презентацију.

Са наставником и целим пројектним тимом направите међусобну процену свих материјала!

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

ШТО НАУЧИВМЕ?

- Шта је миграција?
- Каквих миграција има?
- Наброј неколико разлога за миграње!
- У којим земљама има највише исељеника из Македоније?
- Како су организовани исељеници у земљама у којима бораве?
- Преко којих институција исељеници одржавају везу са домовином?
- Шта је иностранство?
- За коју личност кажемо да је странац?
- Наброј неколико страних амбасада у Републици Македонији.
- Шта највише одушевљава странце у нашој земљи?

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА

На илустрацији је приказан један од седам континената на Земљи.
Отриј који је!
Које га државе сачињавају?
Да ли знаш колики је њихов број? Која је највећа држава,
а која је најмања?
Којим се језицима говори?

Европа је континент са много земаља, од намањих до највећих. Највећа држава је Руска Федерација, а најмања је Ватикан. Говори се много језика.

Шта представља Европска Унија?

Општи подаци

Европска Унија је међувладина и наднационална заједница демократских земаља-чланица.

Европску Унију сачињава двадесет и седам европских земаља, али је она отворена за проширивање са новим државама.

Европска Унија је, под овим именом, основана у 1993 години, Договором из Мاستрихт, који је био потписан 1991 године.

Идеје за уједињавање Европе одавно постоје. Историја континента бележи сталне покушаје за удруживање различитих европских народа. Али, разлике које су постојале између држава и народа у Европи проузроковале су напетост, сукобе, ратове. Катастрофа из два светска рата, жеља да се не понови ужас и жеља Европе да се обнови, покретачка су снага за формирање заједнице.

У 1951 години шест земаља из Европе: Белгија, тадашња Западна Немачка, Луксембург, Француска, Италија и Холандија ујединиле су производњу угља и челика и створиле **Европску заједницу** за угаљ и челик.

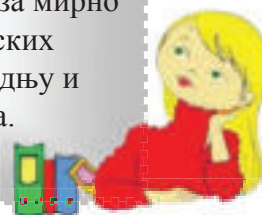
Потписивањем Римског договора у 1957 годиниа, Заједница за угаљ и челик прераста у **Европско-економску заједницу**. Од тада, Европска заједница се проширава приступањем нових држава-чланица.

Европска Унија је својим стварањем омогућила слободно кретање робе, услуга, капитала, а договором у Шенгену, и слободно кретање људи.

Виктор Иго

је први дао идеју за мирно уједињење европских држава, кроз сарадњу и једнакост чланица.

- Дознајте имена земаља чланица Европске Уније, као и земаља кандидата за улаз у Унију!
- На часу ликовног образовања направите апликације са заставама земаља!
- Израдите плакат са табеларним приказом (временску траку)!

Симболи Европске Уније

Разгледај симболе Европске Уније и истражи које су њихове главне карактеристике!

Застава Европске Уније

Ода радости

Радост краси све лепоте
кћери из
Елизија
Опојна ти моћ
красоте
узвишена
мислија
твоје снове
вежу нити
што растави
многа зла
сви ће људи браћа бити
крила твоја спајај зна...

Химна Европске Уније

Застава Европске Уније је састављена од 12 жуто-златних звезда распоређених у круг, на плавој основи. Пет кракова на звездама симболизују јединство народа Европске Уније, а избор броја звезда дугује се симболици броја. Број 12 представља симбол **савршенства и јединства**.

Химна Европске уније је **Ода радости**. Композитор Лудвиг ван Бетовен је створио 1823 године, потпуно глув у то време, и она представља израз визије за зближавање народа и раса у свету.

Уједињени у различитости
је мото Европске Уније!

Европска Унија није држава,
али има своје симболе!

ЕВРО је уведено као национална валута 1 јануара 2002 и представља уникатни пример у светској историји.

Застава, химна и мото ЕУ
симболизују припадност и
осећање заједничтва.

На часу музичког образовања слушајте химну ЕУ! Разговарајте и откријте њен симболички значај!

Институције Европске Уније

Европска Унија има заједничке институције које заступају интересе Уније, али и интересе земаља-чланица.

Најважније институције Европске Уније су:

Савет ЕУ, познат још и као **Савет министара**, водећа је институција, која представља интересе свих земаља-чланица Уније. Има 27 чланова. Његова надлежност су законодавство, буџетска питања, проблеми са криминалом и слично. Седиште му је у Бриселу.

Савет ЕУ у Бриселу

Европски парламент је представничко тело грађана ЕУ. Он има три главне надлежности: законодавну, контролну и буџетску. Рад Европског парламента је стално отворен и доступан за све грађане који су заинтересовани да уживо прате дебате и гласања која се одвијају у Парламенту.

Рад Европског парламента се одвија на две локације: у Бриселу и у Стразбуру.

Европски парламент у Бриселу

Европска комисија представља и штити интересе заједнице. Састављена је од 27 комесара. Европска комисија је једина институција која има право да предлаже нове законе у оквиру Уније. За свој рад Комисија је одговорна пред Европским парламентом. Седиште јој је у Бриселу.

Европски суд правде има судску власт у својим рукама за спровођење законских одредби ЕУ. Решава спорове по тужбама држава-чланица и грађана чија су права повређена неком од одлука тела Уније. Суд је састављен од 15 судија који се мењају сваких 6 година. Седиште му је у Луксембургу.

Европски савет није тело, али има значајну улогу. Састављен је од шефова држава-чланица. Главни циљ овог савета је да подстиче развитак ЕУ.

Постоје и друга тела, саветодавни комитети, као и велики број специјализованих агенција.

Поделите се у парове и израдите Т-абелу према смеровима!

Која је надлежност Савета Европске Уније?

Европска интеграција (проширивање) Европске уније је од великог значаја. Све земље које желе да постану чланице ЕУ треба да пређу дугачак процес.

Европски савет, као одлучујуће тело Уније, зацртао је критеријуме које земље-кандидати морају да испуне да би постале чланице. Пре учлањивања, земље-кандидати морају да имају: институције које гарантују демократију, поштовање човекових права и мањина, способност да се преузму обавезе које произилазе из чланства у Унији, као и спремност да се да подршка Унији за остваривање њених циљева.

Интегрисањем нових земаља-чланица у Унију, повећава се демократија, мир, стабилност, безбедност народа у Европи. Проширивање Европске уније значи отварање нових радних места у старим и новим земљама-чланицама Уније. Уласком у ЕУ грађани добијају могућност да неометано путују, уче и раде у било којој другој земљи-чланици Уније.

Моја земља је стекла статус земље-кандидата за чланство у Унију.

Република Македонија и европска интеграција

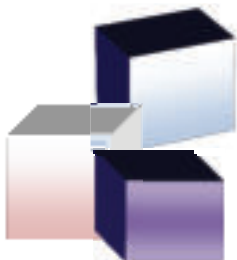
Упознајте се са темом! Прочитајте текст!

Учите преко технике КОЦКА!

Поделите се у шест група!

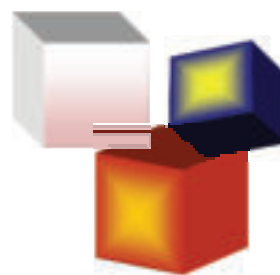
Размислите, разговарајте, консултујте се и сарађујте међу собом у групи. Поштујте туђе мишљење, а изнесите своје.

Треба да изнесете што више образложења којима ћете оправдати своја!

Прва група:
(опште)

Република
Македонија -
саставни део
Европе

Пета група:
(примени)

Шта треба да
уради
Македонија да би
постала чланица
ЕУ?

Друга група:
(упореди)

Кораци које је
направила
Македонија на
путу ка
интеграцији

Шеста група:
(дискутуј)

Заузми став о
наведеним
аргументима!

Трећа група:
(асоцирај)

Европска интеграција
- Македонија, земља-
кандидат за улаз у ЕУ

Четврта група:
(анализирај)

Тековине
приступуања
Македоније ЕУ

Република Македонија се **здобила** статусом земље-кандидата за чланство у Европској Унији.

Процес интеграције је дуг и напоран.

Да би се приближила вредностима Европске Уније, Македонија је јако ангажовала и направила много реформи.

Република Македонија треба да испуни све **обавезе** да би постала чланица Уније:

- да успостави трајни мир и безбедност на својој територији;
- да омогући владавину права и човекових права;
- да ојача демократију;
- да обезбеди бољу социјалну заштиту грађана;
- да повећа економски развој;
- да смањи незапосленост;
- да умањи загађивање животне средине.

Република Македонија, уз подршку грађана, корача путем ка евроинтеграцијама.

АЛИ ШТА ПРВО ТРЕБА ДА СЕ УРАДИ?

ДА СЕ ЧЕКА МИШЉЕЊЕ ЕВРОПСКЕ КОМИСИЈЕ, након чега ће следити позив за чланство у Унију.

1. Каква заједница је Европска Унија?
2. Како је потекла идеја за стварање заједнице?
3. Када је основана Унија под овим именом?
4. Колико земаља сачињава Европску Унију?
5. Који су симболи ЕУ?
6. У којим европским градовима се налазе институције ЕУ?
7. Наброј најважније институције ЕУ?
8. Које су њихове основне функције?
9. Што је Унија омогућила грађанима њеним стварањем?
10. Какав статус има Република Македонија у ЕУ?
11. Које критеријуме треба да испуни Македонија да би постала земља чланица Уније?
12. Какве тековине би Македонија стекла ако постане део Европске Уније?

Направи **хронолошку траку** Европске Уније по датим подацима.

1951 - Белгија, тадашња Западна Немачка, Луксембург, Француска, Италија и Холандија; **1973** - Данска, Ирска, Уједињено Краљевство; **1981** - Грчка;
1986 - Шпанија и Португалија; **1995** - Аустрија, Финска и Шведска;
2004 - Кипар, Чешка Република, Мађарска, Естонија, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Словачка и Словенија; **2007**- Бугарска и Румунија.

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ У СВЕТУ И У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

Данас се свет суочава са много проблема који треба да се решавају глобално.

Глобализација је обележје данашњице.

Масовни ратови су део светске историје.

Терористички напади, опасност од нуклеарног наоружавања, еколошки и енергетски проблеми, глобалне саобраћајне везе, интернет као начин комуникације – са свим овим се суочава **глобални свет**.

Размисли и разговарај! _

Који су главне претње миру у свету?

Разгледај фотографије!

Користи часописе, новине, интернет!

Како Република Македонија доприноси очувању мира у свету?

Размени мишљења у разреду!

Терористички напади проузрокују страх, људске жртве и огромне материјалне штете. Република Македонија дјае свој допринос очувању светског мира, безбедности и борби против тероризма активним учешћем јединица АРМ у мировним мисијама.

Посебно треба истаћи сарадњу Републике Македоније у оквиру Евроатланског партнерског савета и Партнерства за мир, као и сарадњу са НАТО-земљама у јачању заједничке безбедности и мира у свету.

Еколошки проблеми у глобалном свету

Игра: рециклирамо да би сачували!

Поделите се у групе! Запишите, а затим разговарајте:

Шта најчешће завршава у корпи за отпатке код вас кући?

Осмислимо како се могу корисно употребити лименке?

Шта се може направити од пластичних флаша?

Како употребити храну коју бацамо?

Како се може корисно употребити хартија?

Сада преузмите акцију! Укључите се на свој начин у спасавање планете Земље!

Загревање земљине атмосфере, озонске рупе, уништавање шума, суше, загађивање ваздуха и вода, најсликовитије представљају **еколошке проблеме глобалног света**. Без сумње, то су проблеми који се морају решавати глобално. У свету постоје и заштићене животне средине, али се и оне суочавају са еколошким проблемима.

Република Македонија је, као и земље у свету, посвећена заштити и опстанку планете. Доношењем Закона о заштити животне средине, колективним сакупљањем смећа и многим еколошким акцијама, Македонија активно ради на заштити животне средине.

„Засади своју будућност“ је мото најмасовније еколошке акције која се организује поводом Дана дрвета у Републици Македонији.

Активности:

Направите ликовне радове на тему:

„Заштита животне средине“

Не заборављајте да користите природне материјале!

Организујте изложбу!

ЕКОЛОШКЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

Добро је знати да:

- Једној пластичној флаши или кеси је потребно 500 година да се разграде;
- У ЕУ у просеку 16 % цене неког производа отпада на амбалажу, која најчешће завршава у корпи за отпатке;
- Већина породица баца око 40 kg пластичних производа годишње, који се успешно могу рециклирати;
- Стакло може да се рециклира 100%, неограничено и успешно;
- Стакло које се баца на ђубре никада се неће разградити;
- Једна рециклирана стаклена флаша може да уштеди толико енергије, колико је потребно компјутеру да ради 25 минута;
- Алуминијумске конзерве се могу рециклирати и бити поново употребљиве за само шест недеља;
- 80% делова аутомобила се могу рециклирати;
- Једна рециклирана конзерва штеди толико енергије, колико је потребно једном телевизору да ради 3 часа.

ЧОВЕК НИЈЕ СОПСТВЕНИК ЗЕМЉЕ, НЕГО САМО ЊЕН ЗАШТИТНИК И ЧУВАР!

Енергија - алтернативне могућности

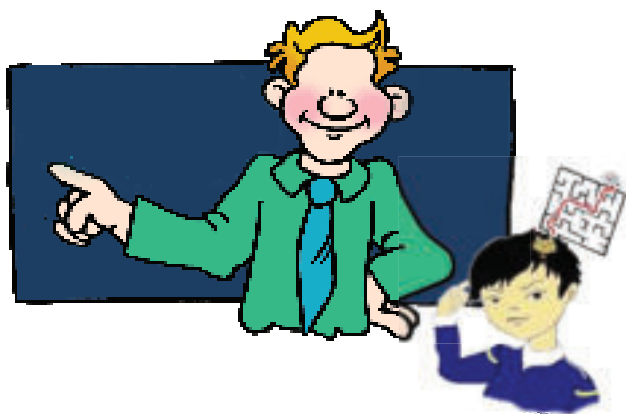
Дознај неке основне податке о алтернативним изворима енергије!
Наброј алтернативне изворе енергије!
Како се добијају?
Које су њихове предности у поређењу са другим изворима енергије?
Колико се користе алтернативни извори енергије у Републици Македонији?

Користи енциклопедије, интернет, часописе и друге изворе информација.
Направи извештај, презентуј га и упореди твоја сазнања са сазнањима других ученика.

ЕНЕРГИЈА ОДРЖАВА СВЕТ!

Једна од кључних потреба човечанства, поред осталог је и **енергија**.

Током времена и развојка света појављивали су се **нови извори енергије**.

Потражња енергије на светском нивоу је у сталном порасту. Производња енергије у прошлом периоду се састоји од употребе угља нафте, природног гаса и нуклеарне енергије. Али управо су ова горива главни загађивачи животне средине и узрок глобалног отопљавања. Ово принуђује човека да размишља о промени начина производње енергије, као и о њеном рационалном коришћењу. Глобални свет се суочава са проблемом за неопходно увођење мера за енергетску ефикасност.

Енергетске потребе становништва, економски развој и смањено загађивање животне средине су разлози за проналажење нових ресурса и алтернативних извора енергије.

Уштеда енергије је од суштинске важности. Прекомерним и неконтролисаним трошењем се уништавају природна богатства. Штедњом енергије штитимо сами себе, штитимо природу.

Исцрпљени ресурси необновљивих извора енергије захтевају изналажење решења за коришћење обновљивих извора енергије. Обновљиви извори енергије су свуда око нас, а најзначајнијима се сматрају:

сунчева енергија

хидроенергија

енергија ветра

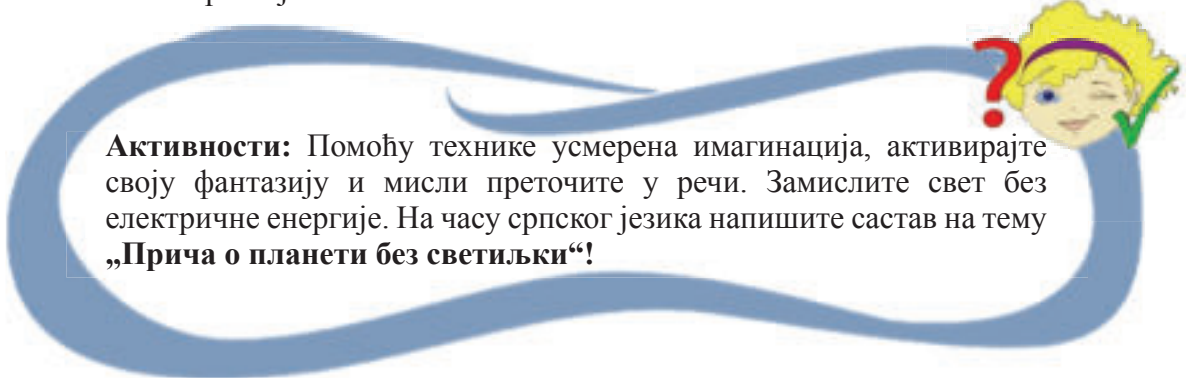

геотермална енергија

биодизел гориво

Македонија има огромне могућности за искоришћавање обновљивих енергетских извора, као што су вода, сунце, ветар. Република Македонија преузима активности да би задовољила повећану потражњу те енергије путем повећања производње и заштедом. У том смеру, Агенција за енергетику је остварила правцу међународну сарадњу и потписала је више међународних договора. Регулисање енергетске ефикасности се садржи у Закону о енергетици и у Националној стратегији економског развоја.

Активности: Помоћу технике усмерена имагинација, активирајте своју фантазију и мисли преточите у речи. Замислите свет без електричне енергије. На часу српског језика напишите састав на тему „Прича о планети без светиљки“!

Глобални свет и саобраћај

Направи табелу појмова!
Карактеристике врста саобраћаја!
 У редове уметни појмове који се упоређују (врсте саобраћаја — путнички... авио саобраћај, интернет).
 У колоне уметни карактеристике по којима се упоређују врсте саобраћаја (брзина, доступност, еколошка прихватљивост, економичност, безбедност ...).
 Користи претходна сазнања, податке из часописа, интернет!
 Презентуј и упореди податке са друговима у разреду!

Саобраћај је био и сада је саставни део човековог живљења. Пособно данас, људи свакодневно учествују у саобраћају, зато што је то неминовно.

	брзина	доступност	безбедност	економичност	прихватаљивост
путни			?	x	
железнички		?	?		?
водени					?
авио	✓		★	★	
интернет	✓		★	★	

Повећаним порастом кретања људи и робе, у светским размерима се јавља проблем саобраћајне инфраструктуре и потребе од заштите човекове околине за живљење. Сложени саобраћајни и транспортни проблеми захтевају специјализована знања са циљем да се изнађу решења за безбедност, економичност и еколошку прихватаљивост у саобраћају.

Транспортни систем једне земље је значајни фактор за економски развој. Република Македонија, као део Европе и света, улаже у развој саобраћаја модернизацијом постојећих и изградњом нових путева, модернизацијом аеродрома, доношењем нових закона о безбедности у саобраћају, образовањем стручних кадрова као и образовањем учесника у саобраћају још од најраније узрасти.

Технолошке новине, посебно напредак у области размене информација и комуникација, интернет, имају једну од најзначајнијих улога у настајању и развоју глобалног света.

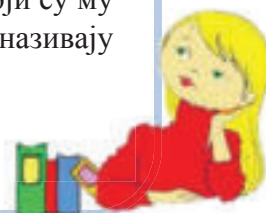

Република Македонија је, увођењем информатичке технологије у све сегменте друштва, а посебно преко модернизације образовања, постигла значајан напредак. Информатичка технологија у Републици Македонији отвара нове могућности за ефикасно одвијање саобраћаја.

ENIAC је први компјутер. Направљен је 1945 године. Био је огроман, заузимао простор величине једне учионице и био тежак 30 тона. За рад и преношење информација користио је велике електронске цеви које су се брзо загревале, па је долазило до потешкоћа у раду. Топлота је привлачила инсекте који су му правили сметње у раду. Због тога се и данас грешке у раду компјутера називају бубама.

Године 1980 произведен је први персонални компјутер - РС. Компјутерско време је започело.....

ШТА СМО НАУЧИЛИ?

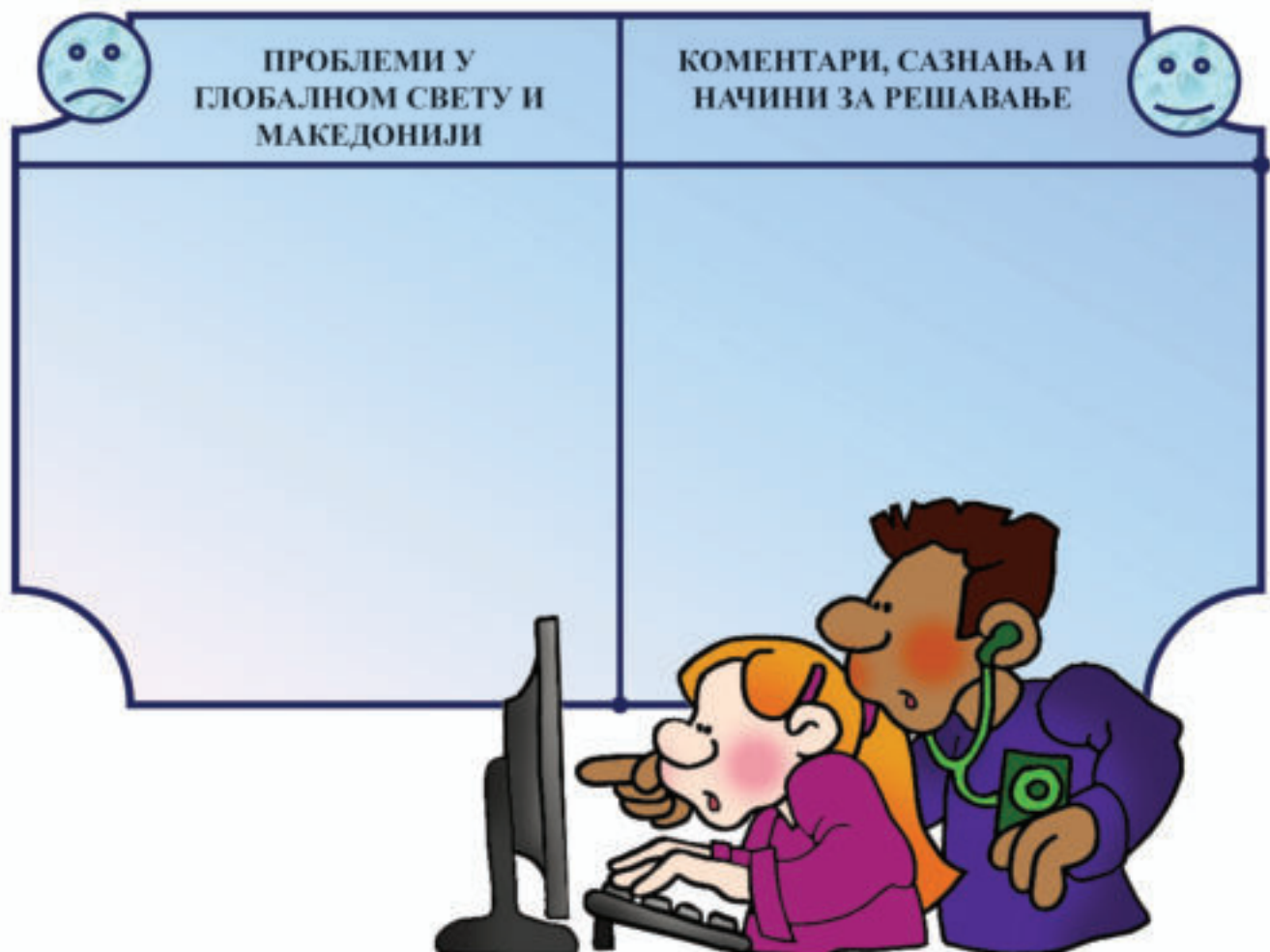

Помоћу технике **дневник са двоструким записом** обнови научено!

Припреми се! Читај, размисли, запиши!

На празном листу подвуци вертикалну линију по средини. Са леве стране упиши проблеме са којима се суочава глобални свет, као и Република Македонија - очување мира у свету, енергетски, еколошки и саобраћајни проблеми. Са десне стране упиши своја мишљења, коментаре и нешто више, уколико си дознао при истраживању!

Разговарајте, поделите сазнања у разреду, али размените и сопствене забелешке!

ТЕРМИНОЛОШКИ РЕЧНИК

А

алтернатива - избор између два могућа решења

амам - турско купатило са паром

антички - односи се на старо време

Г

глобални - односи се на целу нашу планету, на цели свет

глобализација - нешто што се прави да буде проширено на цели свет

Д

датира- потиче, има порекло са неке временске границе

демократија- власт народа, једнакост и право сваког грађанина да учествује у доношењу одлука о јавним и државним пословима

делегирани – изабрани, овлашћен да дејствује у нечије име

Е

евроинтеграција - удруживање европских народа

едукација - образовање, васпитање младих

енергетска ефикасност – задовољавање енергетске потребе производњом мале количине енергије

ендемски - биљке или животиње које живе само у једној географској области и **нема их нигде на другом месту**

етничка заедница - група људи који припадају једној народности

етнологија - наука која проучава настанак и развитак народа и њихова укупна (материјална и духовна) култура

есеј - литературни покушај, кратка расправа о неком научном, уметничком или другом питању

ефекат- позитивни резултат, јаки утисак

И

имагинација - фантазија, машта

интеграција - удруживање, уједињавање

инфраструктура - основа, подлога за привредни и друштвени развој коју сачињавају саобраћајнице (путеви, железнице и др.)

идентификација - препознавање

институција - установа, завод уређен са одређеним циљем

К

комесар - владин представник задужен за одређену област

копаничар - резбач дрвета

М

мандат - време трајања одређене функције

међувладина - укљученост две или више влада

метропола - главни град неке земље

миграција - сеоба

морал - збир правила која омогућавају хармонични и успешни развој (исправност, часност)

моралан - исправан, честит, часен

Н

наднационална - пројекат или политика спроведена од стране више држава

НАТО - међународни војни савез

О

озон - омотач у атмосфери који апсорбује ултраљубичасте зраке

озонска рупа - део озонског омотача који је оштећен путем загађивања

опсерваторија - место опремљено за посматрање звезда

П

Процес - ток, развој, напредовање

примарна - основна

проткаја - провлачи

Р

ризница - богатство

рециклирање, рециклажа - поновна употреба у оригиналном облику или у мало измењеном облику

С

сегмент - посебни део неке целине

синагога - објекат за молитву у јеврејској религији

статус - положај у односу на друге

специфичан - особен, одређен, опредељен

стереотипни - увек исти, свакодневни

симулација - преправљање, глума

Т

тајфа - група

тероризам - употреба насиља и претњи да би се заплашили и присилили други

тло - земља

трауме - јаки душевни стрес због неке несреће или шока

У

УНЕСКО - агенција Уједињених нација задужена за образовање, науку и уметност

услован - зависан

Ф

филигран - фина израда од сребрне или златне жице у виду мрежице

фолклор - народне песме, приче, пословице, обичаји, ношње, игре и слично

фреска - слика на зиду, најчешће велика, рађена воденим бојама на свежем малтеру

Х

хан - кафана, крчма

САДРЖАЈ

НАША ДОМОВИНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

НАША ДОМОВИНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА _____	5
МАКЕДОНИЈА И ЊЕНИ СУСЕДИ _____	8
ДРЖАВНИ СИМБОЛИ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ _____	10
СКОПЈЕ - ГЛАВНИ ГРАД РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ _____	12
ПОЛОЖАЈ И ПРИРОДНЕ ОСОБЕНОСТИ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ _____	14
ПЕРИОДИЗАЦИЈА МАКЕДОНСКЕ ПРОШЛОСТИ _____	18
Македонија у средњем веку _____	19
Македонија за време Османлијске владавине _____	20
Балкански ратови и Први светски рат _____	22
ФОРМИРАЊЕ САВРЕМЕНЕ МАКЕДОНСКЕ ДРЖАВЕ _____	23
Македонија у Другом светском рату _____	23
ПРОЕЈКТНА НАСТАВА _____	26
ШТА СМО НАУЧИЛИ _____	27
ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ Скупштина, Влада, Председник, Суд _____	29
ШТА СМО НАУЧИЛИ _____	31
СТАНОВНИШТВО РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ _____	32
Структура становништва _____	32
ПРИВРЕДА И ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ _____	34
Утицај природних фактора на развој привреде _____	36
Рудно богатство - фактор у развоју привреде _____	37

Рељеф и развој привреде _____	37
ТУРИЗАМ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ _____	38
ШТА СМО НАУЧИЛИ _____	40
КУЛТУРНИ ЖИВОТ И ИНСТИТУЦИЈЕ КУЛТУРЕ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ _____	41
РЕЛИГИЈЕ И ВЕРСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ _____	43
ПРАВА И ДУЖНОСТИ ГРАЂАНА РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ _____	45
ЛИЧНИ И ГРУПНИ ЖИВОТ	
ЛИЧНИ И ГРУПНИ ЖИВОТ _____	47
СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА ЛИЧНОСТИ У ГРУПИ _____	50
ФАКТОРИ СОЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ (породица, група вршњака, школа, мас-медијуми) _____	52
Мас-медијуми као један од фактора за социјализацију личности _____	53
ДЕВИЈАЦИЈА И ДЕВИЈАНТНО ПОНАШАЊЕ ЛИЧНОСТИ У ГРУПИ _____	57
ПРАВИЛА ПОНАШАЊА У СРЕДИНИ И ИСПУЊАВАЊА ДУЖНОСТИ _____	59
КОНФЛИКТ И ЊЕГОВО РЕШАВАЊЕ _____	61
ПРАВА ДЕЦЕ КАО ЧОВЕКОВА ПРАВА _____	63
ШТА СМО НАУЧИЛИ _____	67

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА У СВЕТУ

КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ НА ТЛУ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ _____	70
Споменици културе _____	73
Македонија - мултикултурна ризница _____	76
НЕШТО НЕОБАВЕЗНО, АЛИ КОРИСНО _____	77
ШТА СМО НАУЧИЛИ _____	78
ИСЕЉЕНИШТВО ИЗ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ У СВЕТУ _____	79
СТРАНЦИ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ _____	82
ПРОЕЈКТНА НАСТАВА _____	83
ШТА СМО НАУЧИЛИ _____	84
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА _____	85
Шта представља Европска Унија? _____	86
Симболи Европске Уније _____	87
Институције Европске Уније _____	88
Република Македонија и Европска интеграција _____	91
ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ У СВЕТУ И РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ _____	93
Еколошки проблеми глобалног света _____	94
ЕКОЛОШКЕ ЗАНИМЉИВОСТИ _____	95
Енергија - алтернативне могућности _____	96
ГЛОБАЛНИ СВЕТ И САОБРАЋАЈ _____	98
ШТА СМО НАУЧИЛИ _____	100
ТЕРМИНОЛОШКИ РЕЧНИК _____	101
САДРЖАЈ _____	103

